

## Kedves Olvasóink!

Megszokott rovatomban ezúttal a Rokon Népek Napjához kapcsolódó két eseményről számolok be. Olyan szerencsésen alakult a programom október 17-én, hogy részt tudtam venni Zircen a Reguly Antal Múzeum és Népművészeti Alkotóház (RAMNAH) új állandó kiállításának megnyitóján. A kiállítás címe *Utazás az ismeretlenbe* és Reguly Antal életét és munkásságát mutatja be. Nem tekinthető az előző Reguly-kiállítás átdolgozott változatának, hanem teljesen új kiállítás, új koncepcióval új formában. Ha röviden akarnám jellemezni a kiállítást, azt mondanám, hogy elegáns, látványos és informatív. Ezért egyrészt Ruttkay-Miklós Esztert, a Múzeum igazgatóját és a kiállítás tervezőjét, másrészt a III. Béla Gimnázium, Művészeti Szakközépiskola és AMI diákjait illeti a köszönet, akik Földesi Barnabás művész tanár vezetésével közreműködtek a kiállítás megvalósításában. A kiállítást Németh Gábor az Országos Széchényi Könyvtár Ciszterci Műemlékkönyvtárának vezetője nyitotta meg, aki megnyitó beszédét lapunk rendelkezésére bocsátotta. A beszédet mostani számunkban teljes terjedelmében publikáljuk. A megnyitó elhangzása után Eszter mutatta be a kiállítást a szép számban megjelent érdeklődőknek. (A megnyitón készült fényképek a RAMNAH Facebook-oldalán láthatók.) A kiállítás részletes bemutatásától eltekintek, azt azonban elmondom, hogy a kiállított dokumentumok és a hozzájuk fűzött magyarázatok tanulmányozása után talán jobban értem Reguly motívumait, bár a kiállítás természetesen nem adhat választ a Reguly Antal életével és munkásságával kapcsolatos minden kérdésre. Minden olvasóknak melegen ajánlom a kiállítás megtekintését. Annál is inkább, mert Zirc szépen felújított központja számos más látványlót is kínál.

A Rokon Népek Napjához és Komiföld orosz bekebelezésének 650. évfordulójához kapcsolódott november 19-én a budapesti Orosz Kulturális Központ programja. Először Tatjana Barahova a Sziktivkarban működő Finnugor Kulturális Központ igazgatója nyitotta meg a Komi Köztársaságot bemutató fotókiállítást, azt is elmondva, hogy az általa vezetett intézmény kiadott egy cikkgyűjteményt *Finnugor és szamojéd népek Oroszország etnokulturális sokféleségében* címmel. A következőket olvasható lesz az Orosz Kulturális Központ könyvtárában. Ezt követte egy rövid propagandafilm a Komi Köztársaságról, amelyben természetesen Putyin elnök is látható volt, legalább négyezer. Végül egy öt tagú komi népi együttes szórakoztatta énekekkel és táncal a megjelenteket. A műsorban voltak eredeti komi népdalok is, de a számok többségét az orosz esztrád stílusában adták elő, bár jórészt komi nyelven. Értékeljük az Orosz Kulturális Központ igyekezetét, hogy tevékenységébe a finnugor témát is bevonja, de néha úgy tűnik, hogy ezt csak kötelező feladatnak tekintik és a tevékenység mögött nincs őszinte szándék. Az pedig rejtély, hogy miért novemberben emlékeznek meg a Rokon Népek Napjáról, miközben a három önálló finnugor államban ezt az ünnepet évtizedek óta októberben tartják.

Csúcs Sándor

## Vepsze történetek

### Okszana Kuznyecova: A macska, aki egyedül járt sétálni

Élt egyszer egy fekete, zöld szemű cica a nagyváros egyik csendes utcájában. Már nagyon régóta élt itt. Nem voltak macska-barátai, sőt még neve sem volt. Csak emlékei maradtak kölyökkorából. Emlékezett rá, hogy milyen is volt, amikor kiskorában egy kellemes lakásban élt egy kedves családdal.

De más emléke is volt: néha, a hűvös esteiken észbe jutott, hogyan került az utcára, hogyan dobta ki szegényt az emberek.

Abban az évben hideg tavasz volt. Erős szél süvített a meztelen faágak közt, a pöttöm kiscica pedig a ház mögött üldögélt, és várta a gazdát. Ott ült mindennap, minden éjjel, de senki sem jött érte vissza. Ekkor a bátor kismacska elindult a nagyvilágnak.

Néha az is észbe jutott, hogy milyen nehéz volt megszokni a magányos életet; emivalót, éjszakai búvóhelyet keresni; hogy milyen is volt a hideg téli utcákon, és milyen félelem fogta el a nyári éjszakákon. Hamarosan megértette, hogy senki sem segít rajta, és hogy minden macska egyedül járkal.

Eltelet egy év, aztán kettő... A cica már nem is tudta, hány éve élt az utcán. Senkitől nem várt segítséget; nagyon bántotta az emberi gonoszság. Bár néha szeretne volna még egyszer érezni, tudni, hogy mit is jelent meleg otthonban, egy kedves családban élni, ahol szeretik.

Gyakori sétáinak egyikén találkozott a régi családjával. Láttá, hogy új kedvencük van – egy nagy, mérges kutya. Greinek hívták. Gyakran ugatott a cicára, sőt egyszer még a farkába is beleharapott.

Egy napon egy nagy autó állt meg a csendes utcában. Különféle dobozok, holmik voltak benne. Kölyökkorában látott hasonlókat. Két ember szállt ki az autóból, és hordani kezdte a csomagokat a szép kőházba. Este minden szomszéd-asszony kint ült a padon, és arról fecsegett, hogy új lakók érkeztek: egy idős bácsi a feleségével.

Egy hét múlva új nevet kapott a fekete, zöld szemű cica: Ébenke. Az újdonsült lakók befogadták, meleg tejjel itatták, babusgatták. A cica maga sem értette, hogy miért maradt ennél a háznál. „Talán itt nagyon édes a tej?” – töprengett. De az is lehet, hogy rájött, hogy ezek az emberek soha sem fogják becsapni...

Fordította: Lelkes Réka

Forrás: Kuznecova O. Kaži, kudamb káveli úksnáze. In: Kipiná. N.3. kevázku 2011. 8–9.

✱

### Nikolai Abramov: Szeptember első napja

Az őszi még nem bővelkedett színekben. A napocska olykor-olykor melegen süített, az embernek még fürödni is kedve volna. Bár a folyó vize már lehűlt, a partján álló nyár- és nyírfák levelei már sárgáltak és vöröslöttek. A gyerekek hangját már nem hallani sem a faluban, sem a folyóparton. Mindenki az iskolában van, ma van az első tanítási nap.

Misa és Grisa az utolsó padban ülnek. A két barát akart ott ülni, hogy a lányok mögé bújva tudjanak az órán beszélgetni vagy mindenfélét játszani.

Eközben a földrajztanár, Olga Viktorovna a diákoknak magyaráz:  
– A Ladoga és az Onyega a két legnagyobb tó Európában. A Svir folyó kapcsolja őket össze.

Látja, hogy a fiúk az utolsó padban vidáman beszélgetnek.

– Monddd csak, Misa, melyik folyó melyik tóból ered?

A fiúk a nyári horgászélményekről beszélgettek. Misa arról mesélt, milyen nagy csukákat és dévérkeszegeket fogott a múlt héten az apjával a Korb tónál. A tanár kérdése félbeszakította a beszélgetésüket.

– Folyó, folyó... hát, a Korb-tóból... tudom! A Sara folyó ered.

Az egész osztály nevetésben tört ki. A tanár is mosolygott. Ez az első tanítási nap, ma még nem olyan szigorú.

– Új! rendesen, ne beszélgezz Grisával, és figyelj. Különböztet te is leúszhatsz a Sara folyón a tengerig!

A fiúk a padra tették a kezüket, és ültek, mint a többi rendes diák. Bár a nyarat nem feledték, és emlékeiket meg akarták osztani egymással.

– Mi meg a bátyámmal – suttogetta Grisa –, a Sörg tónál voltunk júliusban. A tó közepén van egy nagyon szép szigetcske, ott éltünk mi hárman – a vízimádó Rada kuttyánk is velünk volt. Nagyon mókás állat! Egy újfundlandival nagyszerű fürödni, belekapaszkodhatsz, és együtt úszhatsz. Ha valaki elmerül, ő mindig segít. Csak az a baj, hogy Rada az összes halunkat megette, amit a parton hagyunk...

Olga Viktorovna folytatta:

– Az Onyega partján fekszik Petrozavodszk városa. Itt van még Kizsi-sziget is, ami gyönyörű régi templomairól híres... Grisa, mondd, mi is ennek a szigetnek a neve?

– A neve? Miféle neve? Még nincs is neve, csak szigetnek hívják!

Az osztály újból kacagni kezdett. Még az iskolai csengő is megszólalt örömben, amint meghallotta a gyerekek nevetését. A tanár becsukta az osztálynaplót, ma nem adott rossz jegyet senkinek. Hisz ma számára is ünnep van – ez az első tanítási nap. De nem szabad elfelejteni: hosszú még az iskolai év. Olga Viktorovna palástolta a mosolyát, és az óra végén így szólt hangosan:

– Jól van, gyerekek, a vizionlátásra. Mihail és Grigorij: hogy jobban halljátok engem, holnapról az első padban fogtok ülni.

Fordította: Lelkes Réka

Forrás: Abramov N. Sütgüz'kun ezmáine päiv. In: Kodima. N.9 sügüz'ku. 2000. 4.

### Scsenyikov Alekszej: A sellő

– Nagypapa, hiszel a sellőkben? – kérdezte egyszer a kis Ivoi nagypapjától. Gyönyörű nyári nap volt. Kettesben üldögéltek a padon a nyaraló mögötti kertben; suttogetta fűdögált a szellő a magasba nyúló fák levelei közt. Lent viszont csönd és hőség honolt. Tisoi nagypapa félig csukott szemmel ült, és sütkezett a napon.

– A sellőkben? – ismételte a fiú, és ránézett nagypapja ráncos arcára, melyen titokzatos mosoly jelent meg.

Az öregember kinyitotta az egyik szemét, és az unokájához fordult:

– Igen – mondta –, hiszek. Miért kérded?

– Tegnap olvastam egy cikket. Olyan tengerészekről volt benne szó, akik láttak sellőket.

– Na, és te mit gondolsz? Valóban léteznek?

A fiú elgondolkodott.

– Nem tudom – mondta végül, és felvette a napszemüvegét. – Nem hiszem. Ezek csak mesék. Régen sokat olvastam az UFO című havilapot, abban állandóan ilyen elbeszélések voltak.

Tisoi nagypapa elmosolyodott:

– És ha azt mondanám neked – kis szünetet tartott –, hogy láttam őket?

– Hogyan? – pattant fel Ivoi.

– Igen-igen, én is láttam sellőket. S ez nem mese vagy ostoba legenda. Közöttünk élnek, csak nem szeretik megmutatni az igazi természetüket.

– Igazi természetüket? Miket beszélsz, nagypapa?

Az öreg megint elmosolygott. A fiú nem tudta eldönteni, hogy nagypapja csak ugratja, vagy igazat mond.

– Te, Ivoi, biztos azt hiszed, hogy sellők csak a vízben élnek. De ez tévedés, halfalkuk csak éjjel van, nappal viszont ők is olyanok, mint a hétköznapi lányok. Ha meglátnád az egyiket az utcán, eszedbe se jutna, hogy sellő. Így történt velem is...

Tisoi nagypapa nagyot sóhajtott. Arc kifejezése megváltozott, mosolygott, de a szeme elhomályosult – megrohanták az emlékek.

– Nagyon régen volt – folytatta –, tizenkilenc éves voltam, technikumba jártam, és a nyarat a nagypapámmal töltöttem. A falutól nem messze volt egy tó, gyermekkoromban mindennap oda jártunk fürödni. Aznap korán érkeztem, és reggeli után úgy döntöttem, hogy elsétálok a tóhoz. Kánikula volt, mint ma, és fel akartam frissülni. A tó partján egy csinos leány ült és olvasott, először észre sem vettem.

– Szervusz! – köszöntem neki, és odamentem hozzá.

A leány felnézett, és rám mosolygott:

– Szia!

Zöld szeme és vörös haja volt, az arcán pedig aranyos szeplők virítottak. Leültem mellé, és beszélgetni kezdtünk. Elmondta, hogy Okszjának hívják, és hogy ő is falun tölti az egész nyarat, akárcsak én. Beszélgettünk egy darabig, aztán mondtam, hogy milyen jó lenne fürödni egyet. A lány egyetértett.

Bementünk a tóba, a hűvös víz felfrissített. Oksza nagyon jól úszott, gyakran merült a víz alá, nevetett, és boldognak látszott.

Fürdés után kifeküdtünk a napra, és beszélgettünk. Később felajánlottam neki, hogy hazakísérem.

– Nem kell – mondta –, itt lakom nem messze, egyedül is hazatalálok. Ne haragudj, Tisoi, te kedves fiú vagy, és tetszel is nekem, de most menj haza. Holnap találkozunk. Én még maradnék egy félórát a tónál.

– De hol találak holnap? – kérdeztem.

– Itt. Ha kijössz a tóhoz, megint a parton találsz.

Elbúcsúztunk egymástól, és én elindultam gyalog a faluba, édes izgalommal a szívemben...

Az öreg félbeszakította a monológját, és elhallgatott. Ivoi nagy érdeklődéssel nézett rá.

– Mi történt aztán, nagyapám? Találkoztatok újra?

– Igen, gyakran találkoztunk, majdnem mindennap. Ha kijöttem a tóhoz, a lány már ott volt, és várt. Fürödtünk, sétáltunk az erdőben, csókolóztunk a réten a virágok közt... Nagyon boldog voltam. Minden olyan volt, mint a mesében, csak egy dolgot furszálltam. Oksza sohasem árulta el, hol lakik. Nem akarta, hogy hazakísérjem, és nem maradhattam vele késő estig. A nap alig tűnt el a horizont mögött, máris aggódni kezdett, és kért, hogy menjek el. Kérdéseimre azt válaszolta, hogy az apja nagyon szigorú, és nem szabad, hogy meglásson engem. Szót fogadtam neki, bár nem hittem el, amit mond. Éreztem, hogy eltitkol valamit előlem...

– Na és mit csináltál, nagypapa? – kérdezte Ivoi. – Hogy fejtetted meg a titkát?

Tisoi nagypapa elmosolyodott, és megsimogatta ősz szakállát:

– Egyszer úgy döntöttem, hogy maradok, és meglesem. Elbúcsúztunk, én elindultam gyalog a falu irányába, de amikor már nem láthatott, visszafordultam az erdő felé, és az ösvényén visszajöttem a tóhoz. A tóparton sűrű bozót nőtt, onnan mindent megfigyelhettem.

Az elején nem történt semmi szokatlan. Oksza egy nagy kővön ült a víznél, és hosszú haját fésűlgette. Valami szomorú dalt énekelt, olyan volt, mintha sírna.

Nemsokára bealkonyodott. A félhomályban nem láttam az arcát, de az éneke megbabonázott. Mozdulni se tudtam, és mintha álmomban hallgattam volna a lágyan simogató hangját.

De amikor végleg lement a nap, megdöbbenő és félelmetes látványban lett részem. Oksza alakot váltott, lábán pikkelyes lett a bőr, aztán két lábszára halfarokká forrt egybe, ő maga pedig felemelkedett a kőről, és a vízbe csuszant. Ebben a pillanatban megszűnt az ének varázsa, megmozdultam, és véletlenül ráléptem egy faágra.

A lány megjed:

– Ki van ott?

Mereven figyelt a bozót felé:

– Ki van ott? – remegett a hangja. – Mutasd magad, bújj elő!

Gondoltam, nincs értelme tovább ülnöm a bozótban, és kiléptem az ágak közül. Soha nem felejttem el, milyen döbbenet volt a szemében, mikor felismert...

– Tisoi! – kiáltott fel kétségbeesetten. – Mit tettél? Nem szabadott volna éjjel látnod! Neked tilos! Jaj, miért nem hallgattál rám?

– Oksza... – mondani akartam valamit, de ő nem hagyta.

– Mostantól nem lehetünk együtt! Soha!

– Na de miért?

– Én sellő vagyok. Vagy ruszalka, ahogy ti hívtok minket. Törvényünk szerint mi is élhetünk az emberek között, sőt férfakkal is találkozhatunk, de csak nappal, éjszakára azonban vissza kell ténnünk saját életterünkbe – a vízbe. Senki sem tudhatja a titkunkat. Ha egy férfi meglát minket naplemente után, többé nem találkozhatunk vele, különben szigorú büntetés vár ránk.

– Mi lenne, ha...

– Úgy tennék, mintha mi sem történt volna, mintha nem is láttál volna engem? – a lány szomorúan elmosolyodott. – Szerinted én félek ezektől a tiltásoktól? Én vállalnám a legszigorúbb büntetést is, csak hogy veled maradhassek! Másról van szó...

– Miről?

– Ha egy sellő megszegi a törvényt, meghal a szerelme.

Megrémültem.

– Most már érted, miért nem tudok veled maradni?

Bólintottam. Nem volt erőm beszélni – fojtogatott a sírás...

Tisoi nagypapa elhallgatott, és megrázta a fejét. Ivoi döbbenet vette le a nap-szemüvegét, és tágra nyílt szemmel nézte a nagypapját. Az öreg egy idő után megszólalt:

– Hát így találkoztam én a sellővel. Sajnálom, hogy nem lett belőle semmi, de ha belegondolunk, nem is lehetett volna.

Mélyet sóhajtott, és hozzátette:

– Ő volt az én első szerelmem...

Aztán az unokájához fordult, és elmosolyodott:

– Na, hiszel nekem?

A fiú bólintott, és határozottan mondta:

– Igen, nagyapám, most már hiszek. Bocsáss meg, hogy korábban kételkedtem. Az öreg kedvesen megpaskolta a fiú fejét.

– Nem is találkoztatok utána Okszával? – faggatta tovább a fiút.

– Nem, soha. Egy év múlva elkezdődött a háború, mentem a frontra, és mire visszajöttem, már minden más lett. Azóta egyszer sem voltam a tónál.

– Kíváncsi vagyok, él-e még ott Oksza...

Tisoi nagypapa elmosolyodott, és kacsintott egyet:

– Ki tudja, minden lehetséges... Csak hinni kell a csodákban.

Fordította: Bolotova Natalia

Forrás: Ščenikov A. Merinoid. In: Kodima. №9 sügüz'ku. 2011. 4.

### Scsenyikov Alekszej: Az Álmodók Órangyala

Hirtelen összerendeztem és felébredtem. Először azt sem tudtam, hogy hol vagyok, mi történt, annyira hirtelen volt ez az ébredés. Olyan volt, mintha a mélyben úsztam volna, és most emelkednék fel lassan. Ekkor teljesen felébredtem. Rémszorongás volt... rettenetes.

Hamarosan megnyugodtam, és végleg magamhoz tértem. Megkönnyebbülten felsóhajtottam. Mindez csak álom volt. Előfordul az ilyesmi. Kinyitottam a szemem, és körbenéztem. Sötét volt, csak az ablakon beszűrődő gyenge holdfény játszott a falon. Ránéztem az órára – még csak hajnal három volt. Mindössze egy órát aludtam, mégis milyen szörnyűt álmodtam...

Hirtelen valami zaj ütötte meg a fülem. Igazából nem is zaj volt! Valami ismeretlen, halk mocorgást hallottam. Figyelmesen hallgatóztam. A mocorgás megismétlődött, úgy tűnt, mintha valaki lélegzett volna. Moccanni sem mertem. A szívem egyre erősebben vert.

Kis idő múlva zizegést hallottam. Világossá vált, hogy rajtam kívül még van valaki a szobában. Ettől a gondolatától veritékezni kezdtem. Mit csináljak, hogyan viselkedjem vele? Tudassam vele, hogy nem alszom, és mindenről tudok; vagy csináljak úgy, mintha aludnék? De én nem vártam vendéget... És ha rossz szándékkal jött? Megmozdultam a helyemen, ásítottam – reméltem, hogy meghallja, és színt vall. Ezt is tettem. Újabb zizegés hallatszott, majd a távolabbi, legsötétebb sarokban kirajzolódott valakinek az alakja. Nem volt értelme tovább alvást színlelni, felkényőkölttem, és félve figyeltem a közeledő alakot. A vendég a holdfénybe lépett. Legnagyobb döbbenetemre egy lány volt az, hosszú fekete haja a válláig ért, a szeme pedig kék tűzzel ragyogott. Színe a feketétől a fehérig változott. Gyönyörű fekete ruha volt rajta. Szépsége teljesen elvarázsolt. Odalépett hozzám. Hátradőltem a párnán, és csak néztem őt. Valószínűleg hatalmas ijedtség és csodálkozás, ugyanakkor elragadtatás ült ki az arcomra, mert a lány nevetett, és gyengéden megszólalt.

– Ne félj.

Letült az ágy szélére, én pedig egészen a falig húzódtam. Egy darabig némán néztük egymást, és úgy éreztem, mintha a szemében táncoló tűz belém hatolna, ítélné, és vizsgálna figyelmesen. Megborzongtam ettől a pillantástól. Végül nem bírtam tovább:

– Ki vagy te?

A lány megint elmosolyodott.

– Az Álmodók Órangyala vagyok. Az vagyok, akit minden éjjel szeretnél látni, de nem tudsz hívni... Ne félj!

Kinyújtotta a kezét, és megérintette a tenyeremet. Hegyes körmei – akár a szemei – kék fénnel ragyogtak.

Semmit sem értettem.

– Ki vagy te? Miért jöttél?

– Szükségem van rád – megfogta a kezemet, erősen megszorította – csak nem mered bevallani.

– De mit?

– Azt, amit szeretnél megváltoztatni az életedben, ami hiányzik belőle... Ugye megint rémálmod volt?

– De...

– Emlékszel rá, hogy mit álmodtál?

Elgondolkodtam – rövid ideig nagyon is jól emlékeztem minden rémszorongás képre, de most zavarosnak, ködösnek tűnt. Egyáltalán nem emlékeztem az álmodomra.

– Olyan, mintha ködben...

A lány egy kicsit előrehajolt.

– Azért van, mert én elűzőm a rémképeket, nem engedem, hogy megjelenjenek az álmaidban. Az Álmodók Órangyala vagyok, én irányítom az álmaidat. Úgy csinálom, hogy többé ne legyenek rossz, csak vidám és szép álmaid.

Egy gyönyörű amulettet adott a kezembe.

– Tessék, vedd el, és vigyázz rá. Ez egy kulcs a világomhoz Amíg nálad van, én is veled leszek.

Ezeket mondván közelebb jött hozzám, és megcsókolt. Aztán sóhajtva felkelt:

– Ideje indulnom, eljött az idő... De még nem búcsúzom. Hamarosan megint együtt leszünk.

Ragyogó szeme felcsillant, még utoljára elmosolyodott, majd eltűnt a sötétségbe az Álmodók Órangyala...

\* \* \*

Arra ébredtem, hogy a nap első sugarai megérintették az arcomat. Ásítottam, az órára néztem – reggel hét óra volt. Eszembe jutott a tegnapi álom, olyan szép és különös volt. Igaznak is tűnt – a szép lány, az Álmodók Órangyala. Sajnos, csak álom volt.

Hirtelen éreztem, hogy van valami a kezemben. Elállt a lélegzetem – az nem lehet! Az arcomhoz emeltem a kezem, belenéztam a tenyerembe, és tényleg ott volt az az amulett, amit az éjjeli vendégtől kaptam. Ez azt jelenti, hogy az Álmodók Órangyala nem is álom volt.

Eszembe jutottak a szavai: „Amíg nálad van, én is veled leszek.” Jól van, tudom a dolgom. Elfordultam az ablaktól, erősen megszorítottam az amulettet, és becsuktam a szemem. Álomban újra eljött az Álmodók Órangyala fehér ruhában, virágkoszorúval a fején. Egy napsütötte tisztáson ültünk, beszélgettünk, és vidáman nevetünk.

Fordította: Niedetzky Gabriella

Forrás: Ščenikov A. Uniden emäg. In: Kodima. №3 keväz'ku. 2010. 4.

## „Zokszót sorsomra nem ejtek, és ti se sírjátok...”<sup>1</sup>

– Jurij Vella emlékére –

A nyenyec hiedelemvilág szerint az ember útja már a születésekor ki van jelölve: Num, a világmindenség ura, az ég istene, a világra jövőtel pillanatától kezdve egy könyvbe jegyzi fel minden egyes teremtménye sorsát.

Az ő akaratából avagy a külső körülményekből adódóan Jurij Vella igen érdekes életutat járt be. Nem könnyű pár oldalban összefoglalni, ki is volt ő, hiszen kellett, hogy múzeumokat és iskolákat alapított, a kortárs nyenyec irodalom egyik legkiemelkedőbb egyénisége volt és szülőföldjén az olajtársaságokkal vívott harc, az emberi jogok védelmezőjének kultikus alakjává is vált. Életében egyetlen cél vezérelte: a világ tudára adni, hogy van valahol Szibériában egy kis nép, melynek létezését az elmúlt évszázadban ellehetlenítették, megfosztották hagyományos életvitelétől, elvették nyelvét, megbecstelenítették szent helyeit. Minden lehetőséget megragadott arra, hogy felhívja a figyelmet a globalizáció káros hatásaira, arra, hogy a növekvő olajkitermelés hogyan semmisít meg kultúrákat, hogyan tesz talajtalanná embereket. Bár szülőföldjén élte élete legnagyobb részét, de folyamatosan járta a világot: még idén márciusban is, amikor már súlyos beteg volt, Párizsban és Tallinnban tartott előadást tudva, hogy talán ez az utolsó lehetőségek egyike, hogy élőszóban hívja fel a világ figyelmét a népet érintő veszélyekre.

Jurij Vella 1948. március 12-én réntartó családban látta meg a napvilágot a Hanti-Manysi Nemzetiségi Körzet szurguti járásában, Varegan falucska közelében. Szülei a Jurij, nagymamája a Tjuljato nevet adta neki. Születési anyakönyvi kivonatába a Jurij Kilevics Ajvaszeda név került, ugyanis a Vella nemzetség tagjai az 1920-as években, a polgárháború inséges időszakát követően a Pur menti területéről az Agan-folyó mellé költöztek, és elszegődtek béresnek a gazdag réntartó Ajvaszedához. A harmincas években az egész Szovjetuniót érintő kulákosítási folyamat elérte az Agánt is és Ajvaszeda, hogy elkerülje a kulák-bélyeget, béreseit családtagként jelölte meg a hatóságok előtt. Így lettek a költő ősei Ajvaszedák. Jurij Vella tanulmányait a kor szokásainak megfelelően bentlakásos iskolában kezdte. Ebben az időben, az 1950-es években, már javában zajlott az oroszosítási politika, az oktatási intézményekben a soknemzetiségű ország szigorúan hivatalos nyelvén, oroszul folyt a tanítás. Az internátusban a tanárok szigorúan büntették azokat a gyerekeket, akik orosz helyett anyanyelvükön érintkeztek diák-társaikkal. Igaz, az ötvenes évek végéig – legalább is elméletileg – volt mód arra, hogy a kisebbségek saját anyanyelvükön tanuljanak, azonban az 1958-as oktatási törvény a Szovjetunió szinte teljes területén megszüntette ezt a lehetőséget, és csupán a hetvenes évek elejétől lehetett – legalább az elemi iskola első néhány osztályában – anyanyelven tanulni. Jurij Vella a középiskola befejezését követően Szibériában teljesítette a kötelező katonai szolgálatot, majd beíratkozott a moszkvai Gorkij Intézetbe, és 1988-ban diplomát szerzett. Ezt követően hazaköltözött szülőföldjére, és itt élt haláláig feleségével, Jelenával, és négy leányával, Tajnával, Ladával,

<sup>1</sup> Jurij Vella: Éva búcsúdala (ford.: Pusztay János)

Aeliával, Szemával és azok családjával, és életét a nyenyec kultúra megőrzésének, a hagyományok ápolásának szentelte.

Irodalmi pályafutása a hetvenes évek végén kezdődött. Első verse *Az első fagy* címmel 1979-ben jelent meg. Ezt követően folyamatosan hallatta hangját: az elmúlt 30 évben nem jelenhetett meg olyan szibériai antológia, mely ne közölte volna Vella alkotásait. Emellett időről időre önálló kötetekkel is jelentkezett: 1991 és 2013 között összesen kilenc látott napvilágot (*Hírek a szállásról* – 1991, *Fehér kiáltások* – 1996, 2000 – magyarra fordította Pusztay János, *Triptichon* – 2001, *Pogovori szo mnoj* – 2004, *Azbuka olenyevoda* – 2005, 2011, *Veterok sz ozero* – 2008, *Zemlja ljubvi* – 2009, *Reka Agan sz pritokami* 1–3. 2010, 2012., *Razmisljenja poszle Medvezego Igrisa* – 2013) és további kettő megjelenésében társszerzőként vett részt (Olga Korenyenkova *Putyom hozjajki Agana* – 1999, Tatjana Jurgenszonnal *Hatytivadászat* – 2004, – magyarra fordította Pusztay János).

A kultúra, a hagyományok szeretete gyermekkorára vezethető vissza. Az irodalmat a műveiben többször is említett Nyengi nagymama kedveltette meg vele, akit elkészített, hogy sem unokája, sem pedig annak korásai nem ismerik a nyenyec történeteket, ezért sokat mesélt neki nyenyec hősökről. Vella műveiben ezek a nyenyec tradicionális népköltészeti elemek és formák, a se nem vers se nem próza keveredik az orosz versszerkezettel, egyedi színt adva ezzel alkotásainak. Irodalmi munkásságát műfaji és tematikus sokszínűség jellemzi: műveinek visszatérő témái az őt körülvevő világ, a mindennapi élet. Ezek az alkotások tele vannak szomorúsággal, aggodással és fájdalommal. Állandóan megjelenik a szálláshely képe, ahol az ősök hagyományos életvitelüket élhették, és magukat halászatból, vadászatból és réntenyésztésből tartották el. Ma már mindennek nyoma sincs: az emberek falvakban laknak, a tundrát fűtőtornyok hálózák be, a tavakon olajfoltok vannak, lehetetlenne téve a halászatot. A nemzetségek temetőit meggyalázták, az embereket falvakba kényszerítették; a munkanélküliség miatt az őslakosok körében tombol az alkoholizmus. Népének jövőjét latolgatva művei pesszimizmust sugároznak: a fiatalabb generációnak fogalma sincs a réntartásról, s bizony egyre csökken azoknak a száma is, akik még beszélnek őseik nyelvét. Bár szépirodalmi munkássága igen jelentősnek mondható, élete fő művének a 2010–2012 között megjelent háromkötetes *Agan és mellekfoljói* című helynévszótárát tartotta, mely több évtizedes anyagyűjtést követően látott napvilágot, és amelyért ez év elején nemzetközi irodalmi elismerésben részesült azáltal, hogy neki ítéltek a Jugra-díjat.

Műveit több nyelvre is lefordították, így azok elérhetőek az angol, a német, a francia, az észt, a finn és a magyar olvasóközönség számára is. Vella munkásságának idehaza olyan kiváló tolmácsolói vannak, mint Pusztay János, Nagy Katalin, Bede Anna, Kányádi Sándor és Buda Ferenc.

A kezdetől fogva orosz és nyenyec nyelven publikáló költő számára az irodalom csak az egyik orgánus volt ahhoz, hogy szülőföldjének problémáira felhívja a figyelmet. A másik eszköz a közéleti szerepvállalás volt. A Jugria Megmentésért Társadalmi Szervezet tagjaként és a Réntenyésztők Szövetségének elnökéként

egyaránt az őshonos népek érdekeit védte. Pár évvel ezelőtt megalapította a varegani szabadtéri néprajzi múzeumot, melynek egyben igazgatója is volt.

Elkötelezett környezetvédőként nemzeti bírósági eljárásokon támadta az olajtársaságok tevékenységét. Tisztában volt azzal, hogy a kitermelés megindítása tönkre teszi azt a maradék értéket is, amit az erdei nyenyecnek még meg tudtak őrizni az utókor számára. Nem véletlen, hogy Vella 1989-ben elsőként szervezte meg szűkebb pátriájában a nyenyec vadászok őrcsapatát. S bár a párbeszéd híve volt, és többször is tárgyalt a Lukoil helyi vezetőivel, előfordult, hogy önálló akciókba kezdett: a kilencvenes években társaival több munkagépet is megsemmisített, amikor azok a nemzeti területén, belegegyezése nélkül láttak neki az olaj-kitermelésnek.

Fontosnak tartotta, hogy a népet érintő problémákkal a külvilág is tisztában legyen, így állandó kapcsolatban állt a tartui, a helsinki és a berlini egyetemekkel. Emellett szálláshelye nyitva állt az odalátogatók előtt, és szívesen beszélgetett velük, olvasott fel nekik műveiből. Többször fogadott különböző televíziós társaságokat, így életéről, az erdei nyenyecnek mindennapjairól dokumentumfilmek is készültek. Az 1990-es évekből Agan-menti expedíció filmanyagát egy éven át vetítette a helyi televízió. 2003-ban pedig a tartui egyetem antropológiatanára, Liivo Niglas készített filmet *Jurij Vella világa* címmel. Az ötvennyolc perces hanti és orosz nyelvű műalkotás az erdei nyenyecnek küzdelmét mutatja be az emberi élethez méltó környezet megteremtéséért.

Jurij Vella közéleti és irodalmi munkásságáért számtalan elismerésben részesült: a már említett Jugra-díjon kívül 1998-ban a Soros-alapítvány díjazottja, 2000-ben az Orosz Írószövetség tagja lett, 2008-ban Mamin-Szibirjak irodalmi díjat kapott, és ugyanebben az évben a körzeti Duma elismerésében is részesült.

Bár évek óta súlyos beteg volt, ez sem akadályozta meg abban, hogy élete utolsó pillanatáig járja azt az utat, amelyet odaönn már születésekor előírtak neki. Num, az ég istene, a világmindenség ura 2013. szeptember 12-én könyvében pontot tett a mondat végére, és lezárta azt az oldalt, amit 65 évvel ezelőtt Jurij Vella számára nyitott meg.

Ivasivka Sarolta

✱

## Kerekasztal a mordvin nyelv(ek) állapotáról

Collegium Fenno-Ugricum, 2013. szeptember 12–15.

1. A *Collegium Fenno-Ugricum* kezdeményezésére – amint a Finnugor Világ egy korábbi számában arról részletesen beszámoltam – 2010/11-ben 10 hónap alatt megvalósult az EU támogatta *Terminologia scholaris – Школьная терминология* projekt, amelynek keretében az öt nagy oroszországi finnugor nyelven (erza, komi, mari, moksa, udmurt) megalkották 10 iskolai tantárgy szakszókincsét, s az 5x10=50, egyenként 50–100 oldalas terminológiai kisszótárban meg is jelent. A projekt célja az volt, hogy létrejöjjön a valamennyi tantárgy anyanyelven történő oktatásának nyelvi feltétele, a szükséges terminológia. A nemzeti iskoláknak az 1960-as években történt felszámolása óta anyanyelvű oktatás csak a – többnyire – falusi iskolák első osztályaiban folyik, a szaktantárgyakat orosz nyelven tanítják. Az oroszországi finnugor nyelveken még az 1920–30-as években megalkották az iskolai tantárgyak terminológiáját, a jelenlegi munkák során a szerzők azt nagy valószínűséggel fel is használták.

A finnugor nyelvek egyre szűkülő használati köre előbb-utóbb a nyelvek teljes feladásához vezet, hozzájárulva a globalizáció nyelvmegsemmisítő folyamatához.

Az oroszországi finnugor nyelvek megőrzése, használati körének bővítése, a nyelvhez való viszony kedvezőbbre fordulása ma már nagyobb mértékben múlik az iskolán, mint a családon, egyebek között azért is, mert az oktatás nyelvének magas a presztízse.

A terminológiai szótárak megjelenését követően hozzáfogtam a nyelvi anyag elemzéséhez. Elsőként a moksa, majd az erza kiadványok vizsgálatát végeztem el (ld. Анализ словарей школьной терминологии мокшанского языка. – Terminologia scholaris – Analysis. NH-Collegium Fenno-Ugricum, Badacsonytomaj 2013, 517; az erza elemzés megjelenés előtt áll), mert első betekintésre e két nyelv állapota látszólag aggasztónak az indokolatlanul sok orosz jövevényszó miatt (ld. pl. действии образонь да способонь наречия). Ezt az elsődleges benyomást megerősítette az elemzés is. Márpedig a program következő lépése anyanyelvű tantárgyak írása a terminológiai szótárak felhasználásával. A jelenlegi erza és moksa terminológiai szótárak alapján viszont anyanyelvű tankönyvek írása egyenesen ellenjavallt.

A terminológiai szótárak tükrözte állapotnak két oka lehet: a vizsgált nyelvek ténylegesen ennyire rossz állapotban vannak (ennek ellentmond, hogy a terminusokhoz fűzött anyanyelvű annotációk viszonylag kevés jövevényszót tartalmaznak), illetve a felkért szakemberek lelkiismeretlenül viszonyultak a feladathoz, s így anyanyelvükhöz is.

A kérdés megvitatása miatt hívtam meg a projekt oroszországi koordinátorát, Marina Fegyinat Sziktivkából, valamint néhány erza és moksa szakembert Szaranszkból.

2. Előadásomban röviden összefoglaltam a vizsgálati szempontokat, s közülük kettőt emeltem ki: a terminusok eredet és szerkezet szerinti osztályozásának eredményét.

A terminusok eredetük szerint lehetnek sajátnyelvűek, nemzetközi szavak (nk) (amelyek természetesen orosz közvetítéssel kerültek be az adott finnugor nyelvbe, lehetnek oroszított nemzetközi szavak (nk>orosz) (pl. mobil > мобиль-нось), és lehetnek orosz szavak. Az összetett szavakat valamint a több szóból álló kifejezéseket szintén e hármass tagolás kombinációi alapján vizsgáltam (pl. nk+nk>orosz, nk+orosz, nk+saját, nk+nk>orosz+saját, orosz+saját, orosz+nk>orosz stb.)

Az alábbiakban a moksa nyelvű terminológiai szótárak elemzésének néhány eredményét mutatom be.

#### *A terminusok eredetük szerint*

| tantárgy                          | nyelv | irodalom | történelem | társadalom-<br>ismeret | földrajz |
|-----------------------------------|-------|----------|------------|------------------------|----------|
| a terminusok száma                | 288   | 373      | 461        | 294                    | 554      |
| 0 (= saját nyelvű)                | 31,6% | 18,2%    | 1,3%       | 9,5%                   | 26,4%    |
| 1 (= nk)                          | 12,2% | 40,5%    | 33,4%      | 34%                    | 23,9%    |
| 2 (= nk>orosz)                    | 4,9%  | 8%       | 4,6%       | 7,5%                   | 4,7%     |
| 3 (= orosz)                       | 22,9% | 12,1%    | 34,5%      | 25,5%                  | 11,8%    |
| saját nyelvű<br>komponens nélküli | 2,4%  | 9,1%     | 14,1%      | 17,7%                  | 12,1%    |

|                   |       |       |       |       |       |
|-------------------|-------|-------|-------|-------|-------|
| hibrid terminusok |       |       |       |       |       |
| idegen nyelvű     | 42,4% | 69,7% | 86,6% | 84,7% | 52,5% |
| összesen          |       |       |       |       |       |
| hibrid terminusok | 24,3% | 11,3% | 11,3% | 5,8%  | 20,6% |
| saját nyelvű      |       |       |       |       |       |
| komponenssel      |       |       |       |       |       |

| tantárgy                          | biológia                                  | fizika | kémia | informatika |
|-----------------------------------|-------------------------------------------|--------|-------|-------------|
| a terminusok száma                | 357                                       | 316    | 315   | 268         |
| 0                                 | a terminusok típusai eredetük szerint (%) |        |       |             |
|                                   | 53,8%                                     | 10,1%  | 13,3% | 6,6%        |
| 1                                 | 8,1%                                      | 14,6%  | 20,6% | 9,4%        |
| 2                                 | 2,2%                                      | 1,6%   | 9,5%  | 1%          |
| 3                                 | 21%                                       | 12,3%  | 8,3%  | 11%         |
| saját nyelvű<br>komponens nélküli | 1,4%                                      | 26,6%  | 30%   | 18,4%       |
| hibrid terminusok                 |                                           |        |       |             |
| idegen nyelvű                     | 32,7%                                     | 55,1%  | 69,4% | 39,8%       |
| összesen                          |                                           |        |       |             |
| hibrid terminusok                 | 12,9%                                     | 34,2%  | 23,2% | 53,5%       |
| saját nyelvű                      |                                           |        |       |             |
| komponenssel                      |                                           |        |       |             |

Megállapítható, hogy sok az oroszból való kölcsönzés. Az eredmény annál is furcsább, mivel a legújabb orosz–moksa szótárban számos esetben találtam anyanyelvű megfelelőket.

#### *A terminusok szerkezetük szerint*

##### *Az összes terminus szerkezete*

| Tantárgyak  | 1 szóból áll | 2 szóból áll | 3 szóból áll | 4 szóból áll | 5+ szóból áll |
|-------------|--------------|--------------|--------------|--------------|---------------|
| Nyelv       | 41,00%       | 46,90%       | 11,50%       | 0,30%        | 0,30%         |
| Irodalom    | 70,00%       | 24,70%       | 3,80%        | 1,30%        | 0,30%         |
| Történelem  | 65,30%       | 28,40%       | 4,80%        | 1,10%        | 0,40%         |
| Társad.ism. | 63,30%       | 28,90%       | 5,10%        | 1,40%        | 0,30%         |
| Földrajz    | 44,80%       | 32,00%       | 14,10%       | 5,80%        | 3,30%         |
| Biológia    | 56,90%       | 52,70%       | 7,6%         | 1,40%        | –             |
| Fizika      | 24,40%       | 29,40%       | 20,6%        | 3,20%        | 3,20%         |
| Kémia       | 49,20%       | 33,30%       | 11,70%       | 3,20%        | 3,20%         |
| Matematika  | 17,30%       | 10,70%       | 26,80%       | 11,30%       | 9,40%         |
| Informatika | 40,70%       | 40,70%       | 12,50%       | 4,80%        | 1,30%         |

A tisztán moksa terminusok szerkezete

| Tantárgyak  | 1 szóból áll | 2 szóból áll | 3 szóból áll | 4 szóból áll | 5+ szóból áll |
|-------------|--------------|--------------|--------------|--------------|---------------|
| Nyelv       | 33,00%       | 52,70%       | 13,20%       | –            | 1,10%         |
| Irodalom    | 61,80%       | 29,40%       | 4,40%        | 4,40%        | –             |
| Történelem  | 33,30%       | 33,30%       | 33,30%       | –            | –             |
| Társad.ism. | 53,60%       | 10,70%       | 10,70%       | 10,70%       | 3,60%         |
| Földrajz    | 29,50%       | 33,60%       | 24,70%       | 6,20%        | 6,00%         |
| Biológia    | 52,60%       | 38,00%       | 7,80%        | 1,60%        | –             |
| Fizika      | 37,50%       | 53,10%       | 6,30%        | 3,10%        | –             |
| Kémia       | 54,80%       | 35,70%       | 7,10%        | 2,40%        | –             |
| Matematika  | 48,00%       | 20,00%       | 12,00%       | 8,00%        | 12,00%        |
| Informatika | 66,70%       | 27,80%       | 5,60%        | –            | –             |

A terminus annál sikerültebb, minél közelebb van a szó/terminus arány az 1-hez.

Szó/terminus

| Tantárgyak        | Tisztán moksa | Összes terminus |
|-------------------|---------------|-----------------|
| Nyelv             | 1,8           | 1,7             |
| Irodalom          | 1,4           | 1,4             |
| Történelem        | 2             | 1,4             |
| Társadalomismeret | 2             | 1,5             |
| Földrajz          | 2,3           | 1,9             |
| Biológia          | 1,6           | 1,5             |
| Fizika            | 1,8           | 2               |
| Kémia             | 1,6           | 1,8             |
| Matematika        | 2,2           | 2,8             |
| Informatika       | 1,4           | 1,9             |

Az *erza* anyag (vastag betűvel jelölve) *elemzése* – összehasonlítva a moksával (és néhány tantárgy esetében a komival):

A terminusok száma az erzában

|                             |              |              |                |                    |                 |
|-----------------------------|--------------|--------------|----------------|--------------------|-----------------|
| tantárgy a terminusok száma | nyelv 301    | irodalom 335 | történelem 476 | társadalomism. 293 | földrajz 507    |
| tantárgy a terminusok száma | biológia 476 | fizika 361   | kémia 309      | matematika 361     | informatika 292 |

A terminusok típusa eredetük szerint (%)

0 (saját) 1 (nk)

| Tantárgy    | Erza   | Moksa  | Komi   | Erza   | Moksa  | Komi   |
|-------------|--------|--------|--------|--------|--------|--------|
| nyelv       | 32,90% | 31,60% | 61,20% | 18,60% | 12,20% | 9,80%  |
| irodalom    | 11,60% | 18,20% | 47,90% | 45,40% | 40,50% | 24,30% |
| történelem  | 16,00% | 1,30%  | 35,30% | 31,50% | 33,40% | 20,70% |
| társ. ism.  | 20,80% | 9,50%  | 74,70% | 34,50% | 34,00% | 11,40% |
| földrajz    | 21,10% | 26,40% |        | 26,00% | 23,90% |        |
| biológia    | 71,80% | 53,80% |        | 10,30% | 8,10%  |        |
| fizika      | 14,70% | 10,10% |        | 13,90% | 14,60% |        |
| kémia       | 7,80%  | 13,30% |        | 30,40% | 20,60% |        |
| matematika  | 9,10%  | 6,60%  |        | 9,70%  | 9,40%  |        |
| informatika | 20,20% | 6,70%  |        | 30,50% | 33,20% |        |



| 2 (nk>or) |       | 3 (or) |      |       | Idegen összesen |       |       |
|-----------|-------|--------|------|-------|-----------------|-------|-------|
| Tantárgy  | Erza  | Moks   | Komi | Erza  | Moksa           | Komi  | Komi  |
| nyelv     | 4,3%  | 4,9%   | 3,4% | 20,6% | 22,9%           | 4,3%  | 19,1% |
| irod.     | 10,7% | 8,0%   | 6,0% | 13,4% | 12,1%           | 6,6%  | 38,6% |
| tört.     | 5,3%  | 4,6%   | 1,9% | 26,9% | 34,5%           | 12,0% | 35,5% |
| társ.ism  | 7,8%  | 7,5%   | 2,4% | 14,0% | 25,5%           | 1,0%  | 14,9% |
| földrajz  | 4,7%  | 4,7%   |      | 10,5% | 11,8%           |       |       |
| biológia  | 2,5%  | 2,2%   |      | 9,0%  | 21,0%           |       |       |
| fizika    | 1,9%  | 1,6%   |      | 10,8% | 12,3%           |       |       |
| kémia     | 7,8%  | 9,5%   |      | 11,3% | 8,3%            |       |       |
| matem.    | 1,1%  | 1,0%   |      | 5,3%  | 11,0%           |       |       |
| inform.   | 3,8%  | 6,7%   |      | 3,8%  | 4,1%            |       |       |

Az összehasonlítások után mintákat adtam más – főként oroszországi – finnugor nyelvekből.

Végül egy provokatív kérdést tettem fel: akarják-e, hogy anyanyelvük fennmaradjon vagy továbbra is Patyomkin-falukat akarnak csupán építeni. A válasz egyértelmű volt: célszerűnek látszik az erza és a moksa terminológiai szótárak felülvizsgálata és újraindítása.

Hangsúlyoztam a terminológus tevékenységének fontosságát. A terminológus a nyelv alkotója. Munkája hosszú időre meghatározza a nyelv jövőjét. Az iskolai terminológia megalkotójának felelőssége még az átlagosnál is nagyobb, hiszen az oroszországi finnugor nyelvek jövője a fiataloktól függ, s egyáltalán nem mindig, milyen színvonalon sajátítják el anyanyelvüket az iskolában.

Pusztay János

\*

## A Reguly-kiállítás megnyitója<sup>2</sup>

„Azt mondják, senki sem emlékszik, mikor volt utoljára Zircen olyan tiszta, verőfényes meleg, őszi nap, mint most október 24-én. Ragyogó fény ömlött végig a fák tűndöklő színes őszi kontósán. Mintha a természet is megérezte volna, hogy azon a napon a tudománynak és a tiszta, önzetlen eszmének egy néma, saját magát sohasem kereső hőse előtt hajlik meg Zirc és vele együtt az egész magyar közösség.

Reguly Antalt ünnepelték Zircen, ahol született és az egész országban, melyért élt és dolgozott, szenvedett, lemondott és önmagát felemészítve elégett ez a kivételes lelkinagyságú, magányos és hallgatag férfiú.”

Ezek a mondatok vezetik be a Zirc és Vidéke vezércikkét 1943. október 31-én, amikor beszámol a Reguly szobor avatásáról. 70 éve szobrot avattak, ma egy felújított kiállítás megnyitóján vagyunk. Akkor azt mondta, dr. Tóth Aurél, a szoborbizottság elnöke:

„A Reguly-kultusz nem új keletű Zircen. Már évtizedekkel ezelőtt közösségünk egyik uccáját nevezte el Reguly Antalról, de tudunk arról is, hogy egyetemi tanulmányaikat végző lelkes zirci diákok Budapesten, halottak estjén évről-évre gyertyát gyújtottak a tiszteltető megemlékezés jegyében Reguly sírhantjánál.”

1943 óta tovább él Zircen a Reguly kultusz, hiszen

1953-ban emléktáblát állított neki a Magyar Földrajzi Társaság

1955-ben Regulyról nevezik el a volt ciszterci könyvtárat és a szakmunkásképző intézetet

1956-ban megalakul a Reguly Antal Bakonyi Tájékoztató, sőt ez év márciusában a helyi termelőszövetkezetet is Regulyról nevezik el

1958-tól pedig az általános iskola viseli Reguly nevét

1964-ben nyitja meg Keresztury Dezső az első, Reguly életét és munkásságát bemutató kiállítást a műemlékkönyvtár folyosóján

1984-ben Illés Ferenc kezdeményezésére újranévelik a Reguly Antal Múzeum az apátság területén, amely 1992-ben költözik át mai helyére, ahol teret adott Reguly munkásságának, a finnugor nyelvirodalom bemutatására.

2008-ban Zirc a Reguly emlékévé számos eseménynek ad teret.

Persze ezeken kívül számos eseményt meg lehetne említeni az elmúlt 70 évből, én csak a legfontosabbakat emlegetem ki. De talán ezek is jól mutatják, Zirc büszke a leghíresebb szülőföldre, ápolja emlékeit. Emléket, amely itt, az élet és munkásságát bemutató múzeumban kapja a legnagyobb teret. Ma már alapkövetelmény a muzeológiában, hogy az állandó kiállításokat is időről-időre megújítsák, kiegészít-

<sup>2</sup> Elhangzott 2013. október 17-én, Zircen.

sék az újabb tudományos kutatások eredményeivel, amit legmodernebb eszközök segítségével mutathatnak be. A Reguly Antal Múzeum és Népművészeti Alkotóház is a megújulás útjára lépett. A sikeres pályázatoknak köszönhetően, az egész épületkomplexum modernizálásra kerül. Ennek első eredménye a névadó tudós kiállításának megújítása, modernizálása. Ebben külön öröm nekem, hogy a műemlékkönyvtár megszűnt Reguly kiállításának néhány darabjával segíthettem az alkotóközösség munkáját, s így ezek a tárgyak az őket megillető, autentikus helyre kerültek. Bízom abban, hogy a múzeum közösségének többi elképzelése is ilyen sikeresen valósul meg, ehhez kitartást kívánok nekik!

Sajnos ma már nincs Zirc és Vidéke című újság. Pedig a következő számában szerepelhetne az a vezércikk, ami beszámol a mai fontos eseményről:

Azt mondják, Zircen gyakran olyan változékonyak az őszi napok, mint most október 17-én. De ilyenkor is öröm végignézni a fák tündöklő színes őszi köntösén. Mintha a természet is megérezte volna, hogy ezen a napon a tudománynak és a tisztá, önzetlen eszmének egy néma, saját magát sohasem kereső hőse előtt hajlik meg Zirc.

Reguly Antalt ünnepelték Zircen, ahol született, a tudóst, aki dolgozott, szenvedett, lemondott és önmagát felemészítve elégette ez a kivételes lelki nagyságú, magányos és hallgatag férfiú.

Németh Gábor  
könyvtárvezető

Országos Széchényi Könyvtár  
Ciszterci Műemlékkönyvtár Zirc

✱

## Tatyána Gyevjatkina hatvanéves

Tatyána Petrovna Gyevjatkina, a mordvin mitológia, a házassági szokások és énekek, röviden a mordvin nép modern kultúrájának nagy ismerője 2013-ban ünnepli hatvanadik születésnapját. Munkáit, köztük monográfiákat, tudományos cikkeket, tankönyveket Oroszországban és a finnugorok lakta közösségeken (finn, észt, magyar) kívül Svédországban, Kanadában és az Egyesült Államokban is megjelentették. Számos nemzetközi finnugor kongresszuson és szimpóziumon vett részt. (Az életére és munkásságára vonatkozó adatokat a következő művekből

vettem át: Кто есть кто? Szaransk, 2001; Мокшень аватнень етка наукань васенце докторсь, профессорсь. Mokseny Pravda. 2003. május 8.; Энциклопедия Мордовия. Szaransk, 2004. 277; Профессор Т. П. Десяткина. Professor Tatyana Devyatkina. Szaransk, 2008. 126 l.)

1953-ban Jamaskina családi néven született a Mordvin Köztársaság Sztaraja Tyerizmorga (*Staraja T'erizmorga*) nevű moksa-mordvin anyanyelvű falujában (a moksa *morgə* 'fa, irtás; új település' utótagról Maticsák Sándor is említést tesz A Mordvin Köztársaság településneveinek rendszere című monográfiájában. Debrecen 1995. 60). A községben végezte el az általános iskolát. 1970-től a szaranski Mordvin Állami Egyetemen tanult, majd 1975-ben mint orosz–mordvin szakos tanár szerzett diplomát. Ezután a mordvin főváros iskoláiban orosz nyelvet és irodalmat tanított.

1981 és 1983 között a mordvin kutatóintézetben (a Mordvin Köztársaság Környezet Mordvin Nyelvi, Irodalmi, Történelmi és Közgazdasági Intézetében) folytatta tanulmányait. 1994-től a finnugor irodalmi tanszéken az egyetem rendes professzora. Együtt a Jevszjev Állami Pedagógiai Intézetben is működik, 1997-től 1998-ig a Világ és a Nemzeti Kultúra Tanszék vezetőjeként, 2001-től pedig napjainkig az irodalmi tanszéken tevékenykedik. Emellett 1998-tól a társadalmi és a humán tárgyak professzora az Orosz Fogyasztók Szövetkezeti Egyetemén.

Gyevjatkina az első mordvin nő, aki nagydoktori fokozatot kapott, és egyetemi tanári minősítést szerzett. 1998-ban Tallinnban megvédett doktori értekezésének a címe (magyarul): Moksa-mordvin lakodalmi dalok. 1994-ben készült el a moksa- és erza-mordvin lakodalmi rituálék és énekek című műve. Mordvin mitológia című értekezését, az első a mordvin kultúrával foglalkozó enciklopédiát először orosz nyelven publikálta, mely aztán Észtországban 2002-ben anyanyelvén is megjelent; ezt követően Szlovéniában, 2004-ben angolul, majd Egyiptomban, 2006-ban arabul is napvilágot látott.

1992-ben ösztöndíjat kapott a Svéd Királyi Akadémiától, és ezt követően moksa-mordvint tanított az Uppsalai Egyetem finnugor intézetében. 1994–1996 között elnyerte az ún. CIMO ösztöndíjat, ennek keretében kutatásokat végzett a Helsinkii Egyetemen. Az oroszországiak mellett sok előadást tartott népe kultúrájáról Magyarországon, Finnországban, Ausztriában, Szlovéniában és Kanadában is. Számos alkalommal vett részt terepmunkán hazai, finn, német, svéd, japán kollégákkal együtt.

Két legfontosabb művének megállapításait Kerezi Ágnes ismerteti A finnugor népek néprája című tankönyvében (Fenno-Ugrica Pázmániansia II. Pilsicsaba 2009. 176–202). A *Мокшанские свадебные обряды и нечу* [A mordvin esküvői szertartások és lakodalmis énekek] c. műből (Szaransk, 1992) természetesen első sorban az Ünnepek Esküvő nevet viselő alfejezetében idéz. Milyen körülmények között jött létre az esküvő (183), mikor élnek jómódban a fiatalok (184), hogyan rejtették el a menyasszonyt (184), hogyan folyt a lánság fürdőházi szertartása (184–185) – ezekre a kérdésekre Gyevjatkina megállapításai alapján felel Kerezi Ágnes. A Születés, a Temetés, a Lélekhit és a hitvilágon belül az Istenek panteonja

c. alfejezetekben a *Мифология мордвы* [A mordvin mitológia] (Szaransk, 1998) c. monográfiáját is segítségül vette. Így például mi is megtudhatjuk: a meddőség ellen mit tesznek az asszonyok (188), hogyan kerülhetik el a kisbabák halálát (190), mi számított a halál közeledtének (191), mit jelent az élet kettősségébe vetett hit (195), miért tilos a kakukkot megölni (195), mi a mordvin főisten neve (196), melyik mordvin istennő óvja az újszülötteket (197) és a lónak rendezett áldozati szertartáson miért könyörögtek az emberek (196).

Részt vett lányával együtt a piliscsabai XI. Nemzetközi Finnugor Kongresszuson is. Mordvin tanárom, Zaicz Gábor éppen húsz esztendeje járt Mordvinföldön, és akkor – mint tőle hallom – Tányát (moksául Tatut) is meglátogatta négytagú családjával együtt. Eppen akkortájt utazott nagydoktorijával kapcsolatban Moszkvába és Észtországba. Szerjőzsa Gyevjatkin, az erza férj tanárom kérésére egy kis mordvin antológiát is összeállított, és annak anyaga később itthon – részben e folyóirat hasábjain – meg is jelent (vö. Négy mai mordvin költő. In: Domokos Péter Emlékkönyv. Bp. 1996. 276–279; Mai mordvin költők verseiből. Finnugor Világ II. évf. [1997], 6. sz. 37–40).

Tatyjana Gyevjatkina további munkájához a Pázmány Péter Katolikus Egyetem finnugor oktatói és (egykori) hallgatói nevében sok sikert és erőt kívánunk, születésnapja alkalmából pedig Isten éltesse nagyon sokáig.

Molnár Zsuzsanna

✱

## A Rokon Népek Napja Észtországban

Huszonöt év telt el azóta, hogy Észtországban felelevenítették a Rokon Népek Napját. Ebből az alkalomból 2013. október 19-én nemzetközi konferenciát szervezett a tallinni Fenno-Ugria Intézet<sup>3</sup>. A konferenciára e sorok íróját is meghívták, mint a Reguly Társaság volt elnökét. Utazásomat a magyar Kültigminisztérium finanszírozta, lebonyolításáról és a tallinni szállásról pedig hazánk ottani Nagykövetsége gondoskodott. Köszönet érte!

A konferenciát, amelyet az Észt Nemzeti Könyvtár dísztermében rendeztek, Tõnu Seilenthall a Fennougria elnöke, a nemzetközi finnugor mozgalom egyik vezető személyisége nyitotta meg. Ezután került sor a protokolláris üdvözlésekre, amelyek sorát Haupt Erik magyar nagykövet nyitotta meg, aki többek közt említett a magyar országgyűlés áprilisi határozatáról a Rokon Népek Napja megünnepe-

<sup>3</sup> Észttől Fenno-Ugria Asutus. Észtországban a rokon népekkel történő együttműködést szervező és koordináló intézmény. Bővebbet a honlapjukon: [www.fennougria.ee](http://www.fennougria.ee)

léséről. Utána Heli Kanerva finn nagykövet üdvözölte a megjelenteket. Őt követte Anne-Ly Reimaa az észt Kulturális Minisztérium helyettes-kancellárja, aki egybekel mellett az észtországi „Rokon népek programjáról” beszélt. Riitta Kaivosoja a finn Oktatási és Kulturális Minisztérium főigazgatója elmondta, hogyan ünneplik az idén Finnországban a Rokon Népek Napját, beszélt a kis nyelvек fontosságáról, továbbá közölte, hogy a Finnugor Népek Következő Világkongresszusa 2016-ban a finnországi Lahriban lesz. A magyar Emberi Erőforrások Minisztériumának üdvözlétét dr. Lázár Imre osztályvezető közvetítette. Jaak Prozes a Fenno-Ugria tanácsosa egyike volt azoknak, akik 25 évvel ezelőtt a Rokon Népek Napjának újbóli megünneplésén munkálkodtak. Így érthető, hogy felszólalásában az akkori események és a szereplő személyek kaptak különleges hangsúlyt. Az események közül magyar szempontból feltétlenül megemlíthendő az észtországi magyarok Munkácsy Mihály Kulturális Társaságának megalapítása 1988 novemberében és az Észt-magyar Társaság megalapítása 1990. január 25-én.

A tulajdonképpeni konferencia első előadója Mall Hellam asszony az Észt-magyar Társaság elnöke volt. Előadásában visszatekintett a múlt század húszas-harmincas éveire, a finnugor rokonsági mozgalom kezdetére és a Finnugor Kulturális kongresszusokra. Történeti áttekintést adott az észt-magyar kulturális kapcsolatokról és fényképekkel illusztrálta a felújított Rokon Népek Napja eseményeit.

Utána Riho Grünthal következett, aki a helsinki egyetemen a balti-finn nyelvек professzora. Előadását ő is az elmúlt 25 év fontosabb finnországi eseményeinek áttekintésével kezdte. Ezek közül, a teljesség igénye nélkül, feltétlenül megemlíthető az M. A. Castrén Társaság megalapítása 1990-ben, az 1991-ben Espoóban rendezett 2. Finnugor Írókongresszus, az 1993-as év, amikor kidolgozták a Rokon Népek Programját és 1994., amikor megkezdődött a program megvalósítása. 2005-ben pedig a program evaluációja (eredményeinek felmérése) is megtörtént. 2006-ban a Finn Kulturális Alap saját programot indított a rokon népek kultúrájának támogatására. 2008-ban indult a Nyelvi Fészek program, amelynek eredményeiről lapunkban már többször beszámoltam. 2013-mal egy újabb öt éves időszak zárul le, így természetes módon felvetődik a „hogyan tovább?” kérdése. E tekintetben még teljes a bizonytalanság. Különös tekintettel arra, hogy a program vitathatatlan eredményei ellenére az oroszországi finnugor népek körében tovább csökkent az anyanyelvi beszélők aránya és a lakosság nyelvét őrző része előregszik, mivel a fiatalok egyre nagyobb arányban asszimilálódnak. Utalt a kiváló észt író, Jaan Kross kijelentésére, hogy: „Minden népek magának kell megoldania problémáit.”. Ez persze nem azt jelenti, hogy ne támogassuk a kisebb rokon népeket, hanem azt, hogy meg kell velük értetni anyanyelvük megőrzésének fontosságát. – fűzném hozzá kommentárként.

Ezután következett az én előadásom „A Reguly Társaság és a Rokon Népek Napja”. Ennek részletesebb bemutatásától eltekintek. Az előadás három részből állt. Először Társaságunk névadójáról, Reguly Antalról emlékeztem meg, majd a Társaság alapításáról és tevékenységéről, végül a Rokon Népek Napja magyarországi megünnepléséről beszéltem. Mind a három téma azokon az írásokon alapul,

amelyek Ruttkay-Miklán Eszter, Csúcs Sándor és Pomozi Péter tollából a Reguly Társaság honlapján olvashatók ([www.regulytarsasag.hu](http://www.regulytarsasag.hu)).

A kávészünet után három oroszországi kolléga előadását hallgathattuk meg. Nyikandr Popov a Mari Köztársaság Történeti, Nyelvi és Irodalmi Intézetének osztályvezetője személyesen nem tudott részt venni a konferencián, de előadását elküldte. Így azt egy Észtországban tanuló mari diáklány olvasta fel. Az előadásban felidéződtek a marik kulturális törekvései a nyolcvanas-kilencvenes évek fordulóján, valamint a *Marij usem* (= Mari társaság), a marik társadalmi egyesületének megalapításával kapcsolatos események.

A konferencián elhangzott előadások közül a legtöbb új információt talán Zinaida Sztrögalscsikováé tartalmazta. Az előadó néprajzkutató, az Orosz Tudományos Akadémia Karjalai Kutatóintézetének tudományos főmunkatársa, egyben a Finnugor Népek Világkongresszusa Konzultatív Bizottságának egyik koordinátora és a Vepsze Kulturális Egyesület elnöke. (A vepsze nyelv a balti-finn nyelvek északi csoportjába tartozik, legközelebbi rokona a karjalai. A vepszék a Ladoga- és az Onyega-tó között, illetve az attól délre található területen élnek, részben a Karjalai Köztársaságban, részben a Leningrádi területen. Számuk 2010-ben már csak 5936 fő volt. 1926-ban még 33 ezer. A vepszéknek a XX. század húszas éveiben egy rövid ideig volt csak saját írásbelisége, amelyet csak a rendszerváltás után sikerült új életre kelteni.) Az előadás, címe szerint a Karjalában élő balti-finn népek társadalmi mozgalmainak történetével foglalkozott az 1988 óta eltelt időszakban, de – érthető módon – nagyobb részt a vepszék kulturális törekvéseivel. A történet sikerekről és persze kudarcokról szól. Hogy csak néhányat említsék: 1991-ben megjelent az első vepsze újság, 1994-ben megalakultott a Vepsze Nemzetiségi Járás, amelyet 2006-ban megszüntettek. 2000-ben felvették őket az oroszországi őshonos népek jegyzékébe. Sikertült beindítani a balti-finn nyelvek iskolai oktatását. A 2010–2011-es tanévben

|                   |              |             |                       |
|-------------------|--------------|-------------|-----------------------|
| vepszeül tanult   | 3 iskolában  | 183 tanuló  | 5 tanár vezetésével,  |
| karjalaiul tanult | 29 iskolában | 1718 tanuló | 45 tanár vezetésével, |
| finntül tanult    | 31 iskolában | 3953 tanuló | 68 tanár vezetésével. |

Megemlékeznek a karjalai és a vepsze írásbeliség napjáról (április 20-án). Könyveket adnak ki, költőik vannak, néprajzi filmeket készítenek és CD-ket adnak ki. Az előadásból azt a következtetést vonhatta le a hallgatóság, hogy a vepszék nem érzik reménytelennek helyzetüket és mindent megtesznek identitásuk megőrzéséért. Sok sikert kívánunk nekik!

Az utolsó előadást Valerij Markov a Komi Köztársaság Államtanácsának (= parlamentjének) alelnöke, a Finnugor Népek Világkongresszusa Konzultatív Bizottságának elnöke tartotta. Markov ismert személyiség, aki a kezdetek óta a nemzetközi finnugor mozgalom élén áll, jól egyensúlyozva az alulról jövő elvárások és a hatalom gyakran ki nem mondott valóságos szándékai között.<sup>4</sup> Markov egyrészt a Komiföldön 1989 óta lezajlott eseményekkel foglalkozott: az első komi társadalmi szervezet megalakulásával, a komi nép első kongresszusával,

<sup>4</sup> Talán nem véletlen, hogy előadása vége felé elhangzott ez a kifejezés: „együtt a hatalommal, együtt a néppel”.

az 1994-es komiföldi alkotmánnyal, a nyelvtörvény elfogadásával. Ami a komi nyelv iskolai helyzetét illeti<sup>5</sup>, ma minden iskolában kell a komi nyelvet tanítani. Vannak is tankönyvek és tanárok is, de a motiváció gyakran hiányzik, különösen azóta, hogy bevezették az egységes állami vizsgák rendszerét (bizonyára orosz nyelven). Beszélt még Markov a Finnugor Népek Első (1992-es, Szikativkarban tartott) Világkongresszusának előkészületeiről és a szervezéssel kapcsolatos problémákról.

Az előadásokat rövid vita követte. A hozzászólók ebben főleg a fiatalok megszólításának és bevonásának fontosságát hangsúlyozták, és ehhez új struktúrák és modellek kialakítását tartották szükségesnek.

A könyvtár folyosóján könyvvásárt rendeztek a finnugor népek irodalmának észtre fordított darabjaiból. Elképesztő volt látni, hogy az utolsó öt-hat évben mennyi ilyen könyvet adtak ki Észtországban. Kíváncsiságból megszámláltam az udмурtból fordított könyveket: 25 ilyen könyv jelent meg az utóbbi években.

Még jobban elámultam aznap este, amikor Tallinn egyik legszebb és leghíresebb műemléképiletében a „Feketefjűek házában” néztem és hallgattam a Rokon Népek napja alkalmából rendezett nagy koncertet, amely egy finnugor népdal és néptánc kurzusnak is beillt volna. Képviselettek magukat a marik (két együttesel), a komik, az udмурtok (2 együttesel), a déli észt szetuk, az erza és a moksza mordvinok, a lívek, a finn-karjalaiak, a vepszék, a karjalaiak. És természetesen a magyarok, a debreceni népi együttesel. A művészi színvonal változó volt, de mind egyaránt jók. Egyik műsorszám tükrözte a fellépők őszinte lelkesedését és elkötelezettségét. Egész idő alatt azon csodákoztam, hogy tudták a házigazdák ezt a nagyszerű műsort összehozni, amelyet az előző napokon két másik észt városban, Tartuban és Viljandiban is bemutattak.

Ezzel azonban nem merült ki a rokon napi kínálat. A konferencián is osztagotott programból kiderült, hogy ebből az alkalomból három kiállítás, 14 zenei eseményt és nyolc filmvetítést szerveztek. Vagyis ebben az időszakban (október 10. és 24. között) a finnugor népek jelentős szerepet játszottak Észtország kulturális életében. Mindezen események koordinátora a Fenno-Ugria, illetve annak ügyvezető igazgatója, Kadi Raudalainen, aki valamikor nekem is munkatársam volt. Köszönet neki és mindazoknak, akik az eseménysorozat szervezésében közreműködtek.

Csúcs Sándor

✱

<sup>5</sup> Minden elfogulatlan szakértő egyetért abban, hogy a kis finnugor nyelvek megmaradásának egyik (bár nem egyetlen) legfontosabb tényezője az iskolai anyanyelvoktatás.

## Vepsze napok az ELTE Finnugor Tanszékén

2013. október 15–18. között intenzív Vepsze nyelv és kultúra című kurzus helyszíne volt az ELTE Finnugor Tanszéke. Az oktatók Petrozavodszkából (balti-finnesen Petroskoiból) érkeztek, Maria Filatova és Larisza Csirkova, a Karél Rádió és Televízió munkatársai. A háromnapos kurzus során délelőtti nyelvyakorlaton, délutánonként pedig különböző, a vepsze kultúrához kapcsolódó előadásokon vehettek részt az érdeklődők.

### *A vepsze nyelv dióhéjban*

Az intenzív kurzus szerves részét képezték a délelőttiként tartott nyelvyakorlatok. Idő híján meglehetősen gyors iramban ismerkedhettünk meg a vepsze nyelv rejtelmeivel, melyeket tanáraink interaktív, szórakoztató formában adtak át. Mindketten népviseletben voltak, ami még különlegesebbé tette a kurzust.

### *Előadások – ismerkedés a kultúrával*

A vepszék rövid bemutatása után az első előadás a Vepsze Kulturális Egyesület (Vepsän kultursebr) tevékenységéről szólt, mely most már több mint 20 éve működik. Mivel nincs olyan állami szervezet, amely segítené a vepszékét, ez az egyesület igyekszik ezt megtenni: 1989-es alapítása óta a Petrozavodszkban működő Vepsze Kulturális Egyesület célja a vepsze nyelv és kultúra felélesztése, megőrzése és fejlesztése, a különböző (karéliai, vologdai, leningrádi) területeken élő vepszék egyesítése, közös problémáik és kérdéseik megoldása, valamint a különböző nemzetközi szervezetek közelebb hozása az őshonos népekhez.

Az egyesület működése során nagyon sokat tett azért, hogy az orosz állam figyelmét fordítson erre a kis lélekszámú népre: mindenekelőtt, még a megalapításának az évében elfogadták a vepsze ábécét, a nyelvet iskolákban, egyetemeken kezdték tanítani, anyanyelvű könyvek, újságok, tévé- és rádióműsorok jelentek meg, a gyerekeknek pedig vepsze nyelvi táborokat szerveztek. A szervezetnek köszönhetően a vepszék 2000 óta szerepelnek az Oroszországi Óslakos Kislét-számú Népek listáján, 2006-tól pedig az Orosz Föderáció északi, szibériai és távolkeleti területei kis lélekszámú óslakos népeinek listáján is.

A Vepsze Kulturális Egyesület szorosan együttműködik a Karjalai Kulturális Társasággal, s ennek az összefogásnak az eredménye többek között a Petrozavodszkban megnyitott Nemzetiségek Kulturális Központja és a Finnugor Iskola, valamint a petrozavodszki egyetem Finnugor Nyelvi Tanszéke. Hasonlóan erős a kapcsolata a szervezetnek a finn Juminkeko alapítvánnyal is: együttműködésüknek köszönhetően Finnországban és Karéliában már háromszor (1992, 2002, 2012) rendezték meg a Vepsze Kultúra Évét.

A Vepsze Kulturális Egyesülettel kapcsolatban meg kell említeni Nyina Zaiceva nevét, akit 2012-ben a Vepsze Kultúra Évének legfontosabb alakjai közé

választottak. Zaiceva, akit a vepsze irodalmi nyelv anyjának is neveznek, a Nyelvi, Irodalmi és Történeti Intézet kutatója. Vepsze nyelvű tankönyveiből már az 1990-es évek óta tanítanak az iskolákban. 2012-ben több könyve is megjelent, a *Virantanaz* című eposza két változatban is: a művet rövidített, gyerekeknek szóló formában is kiadták. Olga Zsukovával együttműködve pedig – aki szintén a Nyelvi, Irodalmi és Történeti Intézet kutatója – összeállítottak egy vepsze helyesírási szótárt.

Az egyesület nemcsak a vepszék saját ünnepein vesz részt (pl. Életfa ünnep), hanem nemzetközi rendezvényeken is képviselteti magát: az Oroszországi Óslakos Kislét-számú Népek társaságában éppúgy, mint a Finnugor Világkongresszuson.

A szervezetnek jelenleg körülbelül 100 tagja van, ebből 10-20 személy tartozik az elnökséghez. A tagok felét a fiatalabb, értelmiségi korosztály alkotja, akik becslik anyanyelvüket, s eltökélt szándékuk, hogy megőrzik és fejlesztik azt; ebben nyújt hatalmas segítséget a Vepsze Kulturális Egyesület aktív munkája.

### *Életfa fesztivál*

A vepsze nyelv és kultúra kurzus másik érdekes előadása a vepsze Életfa (Elonpu) hagyomány bemutatása volt. Az Elonpu a vepsze nép közös ünnepe, melyet minden év június második vasárnapján rendeznek Vinniciben. A falu a Leningrádi területen fekszik, Podporozsje járásban. Az esemény idén ünnepelte 20. évfordulóját. Idáig azonban rögs út vezetett.

Az ünnep ötlete 1986-ban született meg, amikor egy Viktor Jersov nevű vepsze férfi levelet küldött a „Problémák, kutatás, döntés” című rádióműsorba. Leveleiben felhívta a figyelmet a vepsze nép háttérbe szorítására: „Mi, vepszék, az eltűnés határán vagyunk, nem tudjuk, kik vagyunk és hányan vagyunk, nem tudunk választ adni ezekre a kérdésekre. Miért váltunk „perspektíva nélkülivé”? Ki sorolt minket ide? Ki rendelte el, hogy ne tanítsák a vepsze nyelvet? Miért írták a vepsze irodalmi műveket oroszul?” Üzenetét Viktor Vepsz néven írta alá, ezzel is hangsúlyozva hovatartozását, és hogy büszke népére. Ezt követően a rádióműsor továbbította a levelet az Orosz Föderáció Északi Népek Tanácsának Kulturális és Gazdasági Osztályára. Talán hihetetlennek hangzik, de az osztályon akkor hallottak először a vepszékéről, vagyis Viktor levele nélkül a probléma fel sem merült volna. Ezután az osztályvezető, Szergej Balabanov elrendelte, hogy a Karél Köztársaság a Leningrádi és a Vologdai Területek önkormányzata ismerje el a vepsze népet és nyelvet. Ennek a kezdeményezésnek lett eredménye az az ünnep, mely a vepszék sajátja, és talán, ha kis mértékben is, de képes betölteni azt az űrt, amiről Viktor Vepsz levele szólt.

Az első Elonpu ünnep 1987-ben került megrendezésre, a szervező Alekszej Sztrelnyikov volt. Szintén az ő ötlete volt az Életfa elnevezés, mely a vepsze nép megújulását, annak gyökereit és egyúttal jövőbeli fejlődését is jelképezi. Az ünnep legfontosabb céljait ezzel körvonalazták is, ez az ősök iránti tisztelet, a jelen boldogabb tétele és a hagyományok megőrzése az utókor számára. A fa ugyanakkor utal arra is, hogy a vepszék a finnugor népek családfájának egyik ágát alkotják.

Az ünnep sikerét jelzi, hogy a következő évben már két helyen, Karéliában és a Vologdai Területen is megtartották, később aztán egyre több helyen. Ma már számos, vepszék lakta településen tartják az Életfa ünnepet, ami elérte célját. A vepszék évente egyszer összegyűlnek, mesélnek egymásnak a hagyományaikról, koncerteket adnak és vásárokat tartanak. Az egymástól távol élők itt találkozhatnak, és új ismeretségek is köttetnek.

Az előadás részét képezte egy, az ünnepet megörökítő videó, melyben több vepsze is megszólalt, s elmondta, miért fontos számára, hogy évente egyszer összegyűlhessen a vepszék apraja-nagyja. Ők, mivel kevesen vannak és nagy távolságokra laknak egymástól, valóban csak az egynapos móka idején találkozhatnak. Akkor ugyanis a legtöbben felkerekednek és ellátogatnak a színes programokat kínáló rendezvényre. A vásárban például a falusi mesteremberek kapnak lehetőséget portékáik bemutatására, árulására, lehet kóstolni hagyományos vepsze ételeket és sört. Az újonnan megjelent vepsze könyvek és újságok is megtekinthetők, megvásárolhatók itt.

1983-ban Vinnici falu vezetője kijelentette, hogy a faluban már nem élnek vepszék. Ez azért érdekes, mert négy év múlva mégis ott rendezték meg az első Életfa ünnepet június 14-én. A következő napon, június 15-én Ozjera faluban tartották azt a konferenciát, ahol már valóban előkerültek azok az égető kérdések, melyeket Viktor Jersov levelében felvetett. Immár közös erővel próbálták megtalálni a megoldást arra, miként lehet erősíteni a vepsze öntudatot, erősíteni a nyelvet, őrizni a hagyományokat. A problémákra is igyekeztek megoldásokat találni, ezek között szerepelt a vepszék rohamos csökkenése, a három részre osztott vepsze lakosság nehéz kapcsolattartása a megfelelő úthálózat hiányában. Néhány dologban sikerült megegyezniük. Előrelépés történt például a vepsze irodalmi nyelv területén, amelyet fejlesztettek és fejlesztenek a mai napig. Az iskolában, egyetemeken lehet vepsze nyelvet tanulni (sajnos ennek visszaszorítása éppen napjainkban zajlik). Megjelennek vepsze nyelvű könyvek, és a vepsze nép megkapta az őslakos kisnépek státuszát. Mégis, az élet a kis vepsze falvakban évről évre romlik. Sok tervből azóta sem valósult meg semmi. Az azonban, hogy beszélnek róla, talán meg hozza a kézzel fogható eredményeket is ott, ahol eddig szóba sem kerültek a vepsze nép problémái. Tény azonban az is, hogy egy nép mindennapi problémáit egyetlen ünnepel megoldani nem lehet.

#### *A média helyzete Karéliában*

Utolsóként a 85 éves Karél Rádió és Televízió mindennapijaiba nyerhettünk betekintést a rádió vepsze nyelvű munkatársa, Maria Filatova segítségével.

A petrozavodszki székhelyű Karél Rádió több, Karélia területén élő kisebbség műsorainak sugárzója. Az adásidő rendkívül szűkös: ha egy héten minden karél, vepsze és finn nyelvű adást meghallgatnánk, az összesen 2 és fél órát venne igénybe. A nemzetiségi műsorokat készítő irodán kívül a rádiónak és a televízióknak is van orosz nyelvű szerkesztősége is, ahol az orosz nyelvű programokat készítik. A nemzetiségi irodában összesen tíz ember dolgozik: öt finn, négy karél

és egyetlen vepsze. A televízió mindennap sugároz egy rövid hírműsort, mely a Viesit Karjala címet viseli. Ebben az összesen húsz percnyi műsorban Karjalának és környékének aktuális híreit hallgathatják meg a nézők finn, vepsze és karél nyelven.

Ezenkívül egy hosszabb adásidejű nemzetiségi program van, a csütörtökönként adásba kerülő Omin silmin. Ez az 50 perces program főként nemzetiségi emberek életét mutatja be, de alkalmasint irodalmi, zenei vagy gyermekeknek szánt adásokkal is jelentkezik. A televízió és a rádió is törekszik arra, hogy minden korosztály számára kínáljon nézni illetve hallgatnivalót, így összefogva a nemzetiségi nyelvű nézőket.

A Karél Állami Rádió és Televízió történetének kezdetei egybeforrnak a rádió indulásával, melyet 85 éve finnek alapítottak. Ennek megfelelően az első adásokat finn nyelven sugározták. Karél nyelvű műsorok csak később, az 1960-as években jelentek meg a rádió műsorán, a vepsze nyelvű adások pedig még később, az 1980-as évek folyamán kezdődtek el.

A rádiónak a televízióhoz hasonlóan két része van, egy orosz és egy nemzetiségi iroda. A nemzetiségi irodában itt is tíz ember dolgozik, a finnek és karjalaiak között mindössze egy vepsze munkatárs van.

Az adásokat naponta kétszer sugározzák. Reggel egy nyolcperces hírblokkot hallhatnak az érdeklődők. Ebben mindhárom nyelven 2-3 percre sűrítve foglalják össze a legfontosabb híreket. Délben egy hosszabb program veszi kezdetét, melynek adásideje 40 perc. Ebben finn és karél nyelven ismét híreket hallhatunk, majd a maradék 32 perc folyamán valamilyen önálló műsor kerül terítésre.

A szerkesztőségben több korosztály képviselteti magát, más-más tanulmányi és egyéb háttérrel, akik belegyűrják saját személyiségüket a rádió által sugárzott műsorokba. Általában elmondható, hogy szeretnék a kináltnak mindenki számára érdekes műsorokat adni, ám nem egyszerű minden korosztályt megszólítani. Az egyik probléma az, hogy egyre kevesebb fiatal beszéli a vepszt. Ezenkívül az adásidő is gondot okoz: a fiatalok iskolában, a felnőttek munkában vannak, így a programok tényleges közönsége többnyire nyugdíjasokból áll, holott fontos lenne, hogy a fiatalok is hallgassák nyelvüket, részesei maradjanak a közös kultúrának.

Az idős emberek szerepe kiemelt a vepsze nyelv és kultúra jövőjének szempontjából, hiszen többnyire ők azok, akik jól beszélik a nyelvet, a fiatalok tőlük tanulhatnak meg az élő vepsze beszédet. Ezenkívül a Petrozavodszki Állami Egyetemen is lehetőség van vepszt tanulni, mely lehetőséggel a szerkesztőség minden-kori tagjai közül is többen éltek.

Összességében elmondható, hogy a Karél Állami Rádiónak és Televíziónak nagyon fontos szerepe van a vepsze nemzet szempontjából. Maria Filatova elmondta: a rádió élete érdekes és színes, és végtelenül örül, hogy munkája által sok információhoz juthat, a történekek középpontjában lehet. A rádió műsorai meghallgathatók az interneten is, a petrozavodsk.rfn.ru címen.

### Gyakorlati foglalkozások

Az előadások vepsze nyelven hangzottak el, magyar fordítással, melyért a kurzus szervezőjét, Bolotova Nataliát, és tanítványát, Niedetzky Gabriellát illeti köszönet. Az előadások után lazításképpen gyakorlati foglalkozásokon vehettek részt a kurzus résztvevői. Szerdán a vepsze gasztronómiával ismerkedhettünk meg először egy videó formájában, melyben jellegzetes hallevest készítettek, utána pedig *kali-tát*, krumplis lepényt süttünk. Csütörtökön előbb népdalokat és mai zenét hallgattunk, majd a kézműves műhelyben bárki elkészíthette a jellegzetes vepsze rongybabát, a *bereginát*.

A vepsze nyelv és kultúra kurzus rövid három napja valóban sokat adott a résztvevőknek. Előadónk lelkesedése és népiük iránt szeretete meglátszott az esemény minden részletében, azok kidolgozottságában, a programok átfogó és gondos összeállításában.

Pipó Réka, Szabó Vivien, Tóth Eszter

✱

## ISMERTETÉSEK

### Jakab László: *Magyar–finn szótár. Unkarilais–suomalainen sanakirja*

Budapest, Akadémiai Kiadó 2013. 553 l. ISBN 978 963 05 9387 8

Az 1860-as években kezdődött meg a finn nyelv oktatása a budapesti egyetemen. Ebben az időszakban születtek meg az első nyelvkönyvek és szótárak. Mára már körülbelül harminc nyelvkönyv és több mint egy tucat szótár látott napvilágot (érdekessé, hogy a kényelvű szótárakat magyar nyelvészek készítették finn lektorok közreműködésével). Az alábbiakban röviden bemutatam a legfontosabb kényelvű szótárakat (a szótárakról részletesebben l. Maticsák Sándor – Petteri Laihonon: *Milestones in the History of Hungarian/ Finnish Bilingual Lexicography*. In: Hungarian Lexicography 1. Bilingual Dictionaries. Ed. Zsuzsanna Fábán. Lexikográfiai Füzetek 5. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2011. 199–226; *Fejezetek a magyar–finn lexikográfia történetéből*. In: Magyar Nyelvjárások 49 [2011]: 129–156).

Az első mű Szinnyi József *Finn–magyar szótára* volt (Budapest, 1884). Ennek alapjául tanára, Budenz József 1880-as *Finn nyelvtana (olvasmányokkal és szótárral)* szolgált. Szinnyi kiszótározta az olvasmányokban szereplő elbeszéléseket, illetve a mondattani részben található példamondatokat. Körülbelül tizenötezer címszót tartalmaz, példái érthetőek és ma is használhatóak. Megtalálható benne a népköltészet és a Kalevala szókincse. Hiányoznak azonban a beszélt nyelvi formák és a szakszavak.

Ezt Weöres Gyula 1934-ben, Helsinkiben megjelent műve követte (*Unkarilais–suomalainen taskusanakirja. Magyar–finn zsebszótár*). Ez a 280 lapos szótár körülbelül kilencezer címszót tartalmaz. A származékszókat a címszavak alá rendezte, ami megnehezíti a nyelvtanulók dolgát. A szótár szókincse ma is jól használható, bár természetesen tartalmaz elavult, ma már nem használatos formákat.

1962-ben jelent meg Papp István *Finn–magyar szótára*, amely később még több kiadásban is napvilágot látott. Papp István a magyarországi finn nyelvoktatás meghatározó alakja volt. Szótára ezeregyszáz lapos, körülbelül 49 ezer szócikket tartalmaz. Fő forrása a finn értelmező szótár (*Nykysuomen sanakirja*, 1951–1961) hat kötete volt. Papp szóanyaga főként a finn irodalmi nyelv és köznyelv lexicáját tartalmazza, de emellett nép- és szaknyelvi kifejezések, nyelvjárási alakok és tudatosan felvett régi szavak is szerepelnek bőségesen a könyvben. Papp fontos újítása, hogy a címszó után a felső indexben megjelenő számok a ragozási típusokra utalnak, ő a névszókat nyolevanöt, az igéket negyvenöt csoportba sorolta. A címszavak utáni csillag a fokváltakozásra utal. A függelékben azonban Papp ezekre nem hozott külön példát, így gyakran nehéz kikövetkeztetni a helyes alakot, főleg fordított fokváltakozás esetén.



Hét évvel a Papp-szótár után jelent meg Helsinkiben Nyírkos István műve, az *Unkarilais-suomalainen sanakirja*. Ez a 380 oldalas szótár jól megfelelt a kommunikatívabb tanulási igényeknek. Modern szavak is helyet kaptak benne, illetve ezek mellett a korabeli társadalmi berendezkedésre utaló formák, országszerű információk és beszélt nyelvi fordulatok egyaránt megtalálhatók benne. Ez a szótár azonban kevésbé széles körben terjedt el, mint Nyírkos másik, hét évvel később megjelent szótára, a *Suomi-unkari-suomi taskusanakirja* (Helsinki, 1976, 1995) és ennek megújított változata, az *Uusi suomi-unkari-suomi taskusanakirja* (Helsinki, 1996, 2000, 2004, 2006, 2009). Ez a szótár egy sikeres finnországi sorozat részeként jelent meg. A kis méretű szótár könnyen kezelhető, a szócikkek egyszerű felépítése miatt nyelvészeti előképzettséget sem igényel. A függetlenségben a mindennapi kommunikációhoz találunk segítséget, valamint a legfontosabb étel- és italnevek is fel vannak tüntetve egy ragozási táblázat és a magyar hangok kiejtési rendszere mellett. A szótár 2009-es kiadása a leginkább felhasználóbarát. Nagyobbak a betűk, vastaggal vannak szedve a címszók.

Papp István a finn–magyar szótár megjelenése után rögtön hozzáfogott a szótár „párjának” szerkesztéséhez, de művét nem tudta befejezni. Munkáját Jakab László folytatta. A nagyméretű, nyolcszázötven lapos, körülbelül ötvenhatezer szócikket tartalmazó *Magyar–finn szótár* (Budapest, 1985) szókincse naprakész, modern. Gazdag növény- és állatnevekben, földrajzi neveken, különféle szaknyelvi kifejezésekben. A szótár rengeteg országszerű információt közvetít: magyarságról, történelemről, magyar ételekről, italokról. Ezek mellett néhány szlengszó is előfordul, illetve szólások, közmondások is felbukkannak. A névszók esetében a címszó után zárójelben szerepel a tárgyeset, az egyes szám harmadik személyű birtokos személyrag és a többes számú alak. Igék esetében az egyes szám első és harmadik személyű alakjai, valamint a felszólító és feltételes mód jelen idejének egyes szám harmadik személyű alakjai. Ez sokkal egyértelműbb és könnyebben használható eljárás, mint például a Papp-féle szótárban a címszó utáni kis index.

Jakab László, a debreceni egyetem nyugalmazott docense azóta is fáradhatatlanul folytatja szótárszerkesztői munkáját. 2007-ben látott napvilágot a megfelelő méretű, világos tagolású, könnyen kezelhető és olvasható *Finn–magyar diákszótár*, amely 28 900 címszót tartalmaz. A szókincs megújult, modern (pl. *kovalevy* ’mereklem’) Elsősorban a gyakorlati alapján kerültek be a beszélt nyelv szavai (*verkkari* ’melegítő’), illetve a szlengszavak (*heido* ’szia(sztok)’). Számos szakszót (*rasituskoe* ’terheléses EKG’) és idegen szót (*zeppeliini*) is tartalmaz. A szócikkek meg szerkesztettsége világos, logikus. A példaanyag bőséges, sok vonzatot is fel tüntet a szerző. A címszavak utáni szám a ragozásra utal, mint ahogy Papp Istvánál már láthattuk korábban. A fokváltakozást ugyanúgy csillaggal jelöli. Ha a toldalékos alakot a címszó után adná meg, az lényegesen több helyet igényelne, viszont megkönnyítené a nyelvtanulók munkáját.

\*

A legújabb kiadvány, a *Magyar–finn szótár* szintén Jakab László nevéhez fűződik (segítője Petteri Laihonon, a debreceni egyetem korábbi finn lektora volt). Ez a mű is a Papp–Jakab-féle hagyományt követi, azonban a finn és magyar lexikográfia legújabb eredményeit is igyekszik hasznosítani. Az előző magyar–finn szótár 1985-ben jelent meg (a kéziratot Jakab már 1980-ban lezárta), vagyis ennek a szótárnak is több mint harminc éves a tartalma. Mindez arra ösztönözte a szerzőt, hogy egy újabb, frissebb, modernebb szóanyagot tartalmazó szótárt állítson össze.

A szótár 28 971 címszót tartalmaz (az 1985-ös középszótárban közel kétszer ennyi, 56 ezer szócikk szerepel). Kissé furcsa, hogy az előző és az útmutató is csak magyar nyelven olvasható, ez nem könnyíti meg a nyelvtanulók nem tudó finnek dolgát.

Az új szótár egyik legfőbb hiányossága az, hogy a címszót nem követi semmilyen ragozási információ (pl. *bogyó* ~ marja), míg a régebbi szótárban a címszó után szögletes zárójelben a ragozásra vonatkozó nyelvtani tudnivalók álltak: a főnevek után az egyes tárgyragos, egyes szám harmadik személyű birtokos személyragos és a többes számú alak (*bogyó* [~t, ~ja, ~k/]), míg az igék esetében a kijelentő mód múlt idő (Sg3., de szükség esetén Sg1 is), ill. a felszólító és a feltételes mód jelen idő egyes szám harmadik személyű alanyi ragozású alakja (*kap* [~tam, ~ott, ~jon, ~na]). – Ezek valószínűleg a kiadó takarékosági törekvése jegyében maradtak ki, de akkor is kár értük, hiszen a toldalékos alakok a nyelvtanulók munkáját nagymértékben segíthetik.

A régebbi szótárban keresztnévek, becenevek, földrajzi nevek is bőségesen szerepeltek. Az újba ezek közül csak a földrajzi nevek kerültek be (*London* ~ Lontoo, *Párizs* ~ Pariisi). A magyar földrajzi nevek közül szerepel pl. *Duna*, *Tisza*, *Tiszántúl*, *Dunántúl*, *Kunság*, valamint a *Felvidék*, *Délvidék*, *Vajdaság*, *Erdély*, *Partium*, *Székegyháza* – ezek a korábbi szótári anyagban még nem szerepel(het)tek. A keresztnéveket – ha a beceneveket nem is – érdemes lett volna olyan formában meghagyni, hogy a szótár jelölje, férfi vagy nő névről van-e szó.

A szótár fontos újdonsága, hogy külön figyelmet fordít az igekötős igékre, az **Ik**: jelzés után tünteti fel az igei szócikkek végén az adott igenek a szótárban megtalálható igekötős változatait (pl. *esik Ik: át-, be-, egybe-, el-, ki-, le-, meg-, neki-, össze-, rá-, szét-, túl-, vissza-*). Az ige vonzatai szögletes zárójelben vannak feltüntetve: *vár* [vki/vmit, vkire/vmire] ~ *odottaa* jkta/jtk. A vonzatok és az igekötők jelölése mindenképp dicséretes ötlet, mivel ezeknek a helyes elsajátítása nagyon nehéz a külföldiek számára.

Az 1985-ös szótár szókészletét a 2013-asával összehasonlítva kitűnik, hogy a szókincs átalakult, változott. Megmaradt például a *joghurt* (*yoghurt* írásmóddal már nem), *kvantum*, *jacht*, *whisky*, *yard*, de eltűnt már az *ajattollah*, *önborotválkozás*. A szótár növény- és állatállományára szűkölt. A nagyközönség által kevésbé ismert lexémák eltűntek (*csorbóka*, *erősfű*, *ezerjófű*, *salátaboglárka*, *saspáfrány*, *tyúkhiúr*, *varjúkóróm*, *százsa*, illetve *halfarkas*, *hósrármány*, *lándzsahal*, *lilik*, *májmétey*, *orsóhal* stb.). Az elavult kifejezések nagy része is kiesett, például: *anzágot*, *bacchánszó*, *cvikli*, *csobolygó*, de megmaradt például a *telefonkezelő*.



Kevesebb irodalomtudományi és nyelvészeti kifejezést találunk. Eltűnt például a *trocheus*, *asszonánc*, *pentameter*, *labializáció*, *zöngésülés*.

A régi kor politikai szellemét idéző szavak nagy része kimaradt, Jakob aktualizálta a politikai életre vonatkozó szókincset. Eltűnt például a *bolsevik*, *kolhoz*, *Béke-világtanács*, *MSZMP*, *MSZBT*, *SZKP*, *SZOT*, *tsz*, megmaradt az *elvtárs* és bekerült például az *MSZP*, *LMP*, *FIDESZ*, *Jobbik*, *szamizdat*. Beemelte a szótárba az EU-szókincset is: *Európai Unió*, *európai uniós tagság*, *EU-elnökség*, *EU-konform*, *EU-tagállam*, *EU-támogatás*, *euró*, *euróövezet*, valamint pl. az *Egységügyi Világszervezet* és az *Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet* (de bekerülhetett volna pl. az *Európai Parlament*, *Európai Tanács*, *Európai Biztonság*).

Rendeteg olyan szó került be, amelyek a rohamosan fejlődő technikai vívmányokra és az ezekhez kapcsolódó életmódváltásra utalnak: *adatátvitel*, *-bázis*, *-hordozó*, *digitális televízió*, *flopi*, *internetcsatlakozás*, *klikkel*, *laptop*, *merevlemez*, *rendszergazda*, *szkenner*, *winchester*. Kimaradt viszont maga az *internet* szó, vagy az *okostelefon* és a *pendrive*, ami manapság már széles körben használatos. Olyan, ma már népszerű kifejezések is bekerülhettek volna, mint pl. *lájkol*, *posztol*, *blogozik* (de a *blog* szó szerepel).

A korábbi és a mostani szótárban is a szóállomány fontos részét alkotják az étel- és italnevek. Jakob László igyekezett megtalálni a magyar gasztronómia alap-elemeinek finn megfelelőit, pl. *hurka* ~ makkara (*májjas hurka* ~ makkamakkara, *véres hurka* ~ verimakkara), *kolbász* ~ (liha)makkara, *pacal* ~ pötszi (härän vatsa), *rakott káposzta* ~ kaalilatikko, *töltött káposzta* ~ kaalikääryle, *túrós béles* ~ wieneri, *túrós rétes* ~ rahkapiirakka, *zsíros kenyér* ~ rasvalla voideltu leipä. Néha ez persze csak körülírással sikerülhet: *tepertő* ~ paistetut silavakuutiot, *pörkölt* ~ palapaisti jossa on paprikaa. Nem igazán sikeres a *gulyásleves* definíciója: kb. (liha)keitto, és a *lángos* sem telitalálat (suolamunkki). Bekerülhetett volna a *túrós csusza*, *téliszalámi*, *székelkáposzta*, *kürtőskalács* – de hát a terjedelmi korlátok nem teszik lehetővé a magyar konyha teljes arzenáljának felsorolását. Az italnevek közül szerepel az aszú, pálinka, a különféle borok (asztali, tokaji, félédes, félszáraz), a *fröccs* ~ soodavedellä sekoitettu viini és a *must* ~ rypälemehu. Kimaradt az *Egri Bikavér* és a *furmint*.

Összességében egy friss, naprakész szótár született, aktualizált szókincssel. Mindig nehéz kérdés, mi kerüljön be egy szótárba és mi maradjon ki, hiszen valahol meg kell húzni a határt. Ez a szótár jól használható, értékes, hiánypótló mű. Köszönjük szépen Jakob László és kollégái munkáját!

Endresz Brigitta

✱

## KÖNYVSAROK

Néhány hete jelent meg *Grammatika és kontextus. Új szempontok az uráli nyelvek kutatásában III.* címmel az ELTE Finnugor Tanszékén 2011. április 19. és 21. között rendezett nemzetközi konferencia anyaga a Tanszék sorozata az *Urálisztatikai tanulmányok* 20. köteteként. Mivel lapunk nem nyelvészeti szakfolyóirat, a kötet írásainak részletes ismertetésétől eltekintek. Közülük azonban néhány adatot a tanulmányok szerzőiről, nyelvéről és témájáról. Ezek az adatok önmagukban is érdekesek, de képet adnak a mai finnugrisztikáról is. A 317 lapos kötet 23 szerző 22 írását tartalmazza. A szerzők között 13 magyar van, továbbá 3 finn, 2 észt, 2 mordvin, 2 udmurt és 1 mari. Budapesti konferenciáról lévén szó, a magyarok nagy száma érthető, de jóleső érzéssel nyugtáztuk, hogy közülük tízen öt rokon népet képviselnek.

Ami a cikkeket nyelvtét illeti, itt is a magyar az első. Talán nem érdektelen megemlíteni, hogy a kilenc magyar nyelvű írás közül hármat egy-egy észt, udmurt és mari kolléga publikált. A hét angol nyelvű tanulmány azt mutatja, hogy az angol nyelv a mi tudományágunkban is egyre jobban elterjed. Négy tanulmány íródott finnül, szerzőik között azonban csak egy finn van, valamint két magyar és egy udmurt kutató. A két mordvin szerző oroszul írt.

Tematikailag a szerzők többsége egy-egy finnugor nyelv leíró nyelvészeti vagy nyelvtörténeti problémáival foglalkozik a következő megoszlásban: magyar 7, finn 2, udmurt 2, mordvin 2, mari 2, manysi 2, komi 1. Tiina Rütümaa az igemódok használatát hasonlítja össze a magyar és az észt mellékmondatokban, két tanulmány pedig a szépirodalmi művek fordításának kérdéseivel foglalkozik. Végül megemlíteném a kolozsvári Molnár Bodrogi Enikő írását a Soknyelvű periféria és az egy nyelvű centrum konfliktusáról. A témát Bengt Pohjanen finn író munkássága alapján fejt ki a szerző. Pohjanen a Tornio-folyó svédországi partjáról származik és az évszázadok óta ott élő finnek nyelvjárásán (is) ír.<sup>6</sup> A tanulmány különleges vonása, hogy az említett nyelvjárásról íródott. Ez egyrészt látványos dokumentálás annak, hogy „lám, ezen a nyelvjárásról is lehet tudományos témáról írni,” másrészt viszont megértése időnként még a finnül jól tudóknak is problémát okoz. A kötetben örömdetesen sok fiatal szerző szerepel. Úgy tűnik tehát, hogy nem kell (nagyon) aggódnunk tudományágunk jövője miatt.

A kötet megrendelhető az ELTE Finnugor Tanszékén.

\* \* \*

Lapunk más helyén számolok be októberi észtországi utazásomról, amelynek során néhány könyvvél is gazdagodtam. A legfontosabb közülük a *Soomme-ugri sõlmed*

<sup>6</sup> Ezt a nyelvjárást beszélőik *meän kielä* (= a mi nyelvünk)-nek nevezik és egyesek önálló balti finn nyelvnek tartják.

2012 (= Finnugor kapcsolatok<sup>7</sup> 2012). A kötet a Fenno-Ugria Intézet 2012-es évkönyve. Ez az intézet Észtszországban a finnugor kulturális kapcsolatok legfontosabb szervezője és koordinálója. Az évkönyv tartalmazza többek közt a Rokon Népek Napján 2012-ben rendezett konferencia anyagát. A cikkek közt örömmel fedeztem fel Berczi András írását a magyar–észti kulturális együttműködésről. A kötet további részében olvashatunk a finnugor mozgalom történetéről és jelenlegi helyzetéről, úti beszámolókat Karjalából, Mari- és Komiföldről, Szaranszkból és Kudymkarból. A kötet végén felsorolják a Fenno-Ugria 2012. évi rendezvényeit és programjait. Lenyűgöző és irigylésre méltó lista: minden hónapra legalább négy rendezvény jut, októberre pedig két tucat.

\* \* \*

Valóságos nyelvi, nyelvészeti csemege az *Uurali keelte sõnastik* (= Az uráli nyelvek szójegyzéke) c. kötet, amelyet a Fenno-Ugria adott ki 2011-ben. Szerkesztette Eva Saar. A könyv, mint az Előszó magyar változatában olvassuk, „...lehetőséget kínál a rokon nyelvek közötti hasonlóságokkal és különbségekkel való megismerkedésre. Az első részben mindennapi kifejezések szerepelnek, a második rész pedig számneveket és melléneveket, kérdőszavakat, valamint idő- és helyhatározókat tartalmaz kifejezésekkel együtt. A harmadik részben olyan rokon szavak találhatók, melyeknek nyelvtörténeti hasonlóságai egyben egyszerű bizonyítéku szolgálnak az uráli nyelvek közös eredetére.”

A kötet nyelvi anyaga a következő nyelvekből származik, és mindig ebben a sorrendben kerül bemutatásra: észti, vót, vóru<sup>8</sup>, liv, izsor, finn, kajalai, vepsze, lapp, erza, moksa<sup>9</sup>, mezei mari, hegyi mari<sup>10</sup>, komi, udmurt, hanti, manysi, magyar, nyenec. A könyvben szereplő nyelvek kiválasztását a szerkesztő nem indokolja. Erre azért lett volna szükség, mert más uráli nyelvek is vannak, amelyek nyelvjárásai az idők során annyira eltávolodtak egymástól, hogy beszélfőik nem érik meg egymást. Ezért például a lappológusok legalább kilenc önálló lapp nyelvről beszélnek. Ugyanez a helyzet a hanti és a manysi nyelv esetében is. Alulreprezentáltak a szamojéd nyelvek: az enyec, a naganaszán és a szelkup még élő nyelvek, legalább annyira, mint a liv.

A balti-finn nyelvek, a lapp és magyar esetében természetesen latin betűsek a nyelvi adatok, a többi nyelv esetében cirill betűsek. Ez az eljárás teljesen érthető, de jó lett volna az egyes nyelvekben használt speciális betűk hangértékét megadni. Ki lehet találni, hogy a lapp, a hanti és a manysi adatok e nyelvek északi nyelvjárásaiból valók, de jobb lett volna, ha ez az információ szerepelne az előszóban. A

<sup>7</sup> A *sõlm* szó jelentése tulajdonképpen 'csomó, bog, kötés'. A szó a m. *csomó* ~ fi. *solmu* stb. etimológiai megfelelője.

<sup>8</sup> Ez a nyelv tulajdonképpen a déli észti nyelvjárás, amely jelentős mértékben különbözik az északitól. Ez utóbbit alapul az észti irodalmi nyelv.

<sup>9</sup> Az erza és a moksa a mordvin nyelv két fő nyelvjárása, amelyeknek saját irodalmi nyelvük van.

<sup>10</sup> A mezei és a hegyi a mari nyelv két nyelvjárása. A marik nagy többsége a mezei alapuló irodalmi nyelvet használja, de a hegyi nyelvjáráson is jelenik meg szépirodalom.

könyv első, legterjedelmesebb részében mintegy 75 mondat fordítása olvasható. Ezek üdvözlések, udvariassági kifejezések, illetve az ismerkedés, tudakozódás témakörében mozognak. A második rész a szerkesztő által szükségesnek nevezett szavak és kifejezések gyűjteménye az egy *sõr*-től, a *szekesztõ* által szükségesnek nevezett *tél*-ig és a *nyelv*-től a *nép*-ig. A nyelvek rokonságát dokumentáló harmadik rész elég rövidre sikerült, három oldalon tizenegy szó szerepel: *víz, hal, folyó, hó, sí, szív, szem, nyírfá, fa, nyíl, tűz*. Nagyobb baj, hogy a a listákba szerkesztői kommentár nélkül belekerültek olyan szavak is, amelyek jelentésüket tekintve megfelelnek a rokon nyelvi szavaknak, de eredetüket tekintve nem. A *hal* etimológiai családjába nem tartoznak bele az itt szereplő komi és udmurt szavak, a m. *hó* etimológiailag nem megfelelője a fi. *lumi*-nak stb.

Bíráló megjegyzéseim ellenére nagyon fontosnak és hasznosnak tartom ezt a kiadványt. Jól szemlélteti a rokon nyelvek viszonyát és esetenként az idegen hatást. A kötet lapozgatása közben felmerült bennem az a gondolat, hogy kellene egy olyan számítógépes adatbázist készíteni, amelyben mondjuk az ezer legfontosabb jelentéshez rendelnénk hozzá az egyes nyelvek szavait. Feltehetőleg sok nyelvtörténeti és pszicholingvisztikai információt nyerhetnénk ennek tanulmányozásával.

\* \* \*

Tallinni szákmány egy színes képekkel teli füzet is, amelyben az Észtszországban működő különféle finnugor egyesületek mutatkoznak be. Egy tucat ilyen egyesületet számoltam össze. Az észtszországi marik, udmurtok, mordvinok egyesülete mellett működik az ottani magyarok Munkácsy Mihály Kulturális Egyesülete is. Észtszország finnugor származású polgárai jórészt még a szovjet időkben települtek ide. A magyarok zöme is akkor került ide a Kárpátaljáról. Jó érzés tudni, hogy igyekeznek megőrizni nemzeti kultúrájukat.

\* \* \*

Nagy Katalin fáradhatatlan fordítója és népszerűsítője az oroszországi finnugor népek szépirodalmának. Most, pontosabban tavasszal egy mari meseregény fordításával lepett meg bennünket. A szerzőről ezt olvassuk a kötet hátsó borítóján: „Szvetlana Grigorjeva (1967) költő, író, műfordító, a Mari Írószövetség Elnöke. Több önálló kötete jelent meg anyanyelvén, mezei-mari (cserevisz) nyelven. Műveit lefordították hegyi-mari, oroszra és észtre. Magyarul először lép az olvasók elé. A magyar irodalomnak jó ismerője, ő fordította le anyanyelvére Ágh István, Bella István, Buda Ferenc, Csoóri Sándor, Nagy Gáspár, Szentmártoni János és Turczy István verseit, melyek megjelentek a *Kugeze tumo* (Ősök tölgye) című mari nyelvű antológiában (Joskar-Ola 2008).”

A könyv címe *Lajel, avagy ahol nem alszanak a Targiltisek* és a Napkút Kiadó jelentette meg. A címben szereplő két ismeretlen szót már a regény elején

megmagyarázzák az olvasónak. *Lajel* az a mesebeli ország, ahol a cselekmény játszódik, a szerző szerint összetett szó a mari nyelvben: *Laj+el* 'kedves országot'. Utánanéztam a szónak a mari–orosz szótárban, ott az áll: *laj* 'tejszín, tejföl', *el* 'ország'. A könyvben szereplő mitológiai lények neve is megtalálható a szótárban: *targiltis* 'erdei szellem', *ovda* 'mitológiai nőnemű lény, szeret lovagolni'. A nyolcadik fejezetbeli *Sorvokjol* ünnepre és *Vaszli anyóra és apóra* Kerezsi Ágnes könyvének (*Az uráli népek néprajza*) marikról szóló fejezetében akadtam rá. A szerző tehát valóságos néprajzi háttérre építi a történetet, megismertette a gyerekekkel a hagyományos mari életmódot, a hiedelmeket és népszokásokat. A történet üde, mint a Gyöngyvirágos rét, sugárzik belőle a humanizmus és a természet szeretete. A szereplők igazán kedves figurák, néha csetlenek-botlanak, de szükség esetén bátrak és találékonyak, szeretnek verselni és énekelni. Nem tudom, a mai gyerekek számára elég fordultatos-e a történet. Hiszen ők a tévé és a számítógép előtt ülve hozzászoktak az állandó akciókhoz. Nekem tetszett a könyv, felüdítő és pihentető esti olvasmány volt. Melegen ajánlom.

\* \* \*

Az őszy folyamán kaptam meg Finnországból az *Alkukoti* (= *Őshaza*) című, szép kiállítású, színes fotókkal illusztrált újságot, amit a Helsinkii Egyetem Diákszövetségének Rokon Népek Bizottsága ad ki. A lap évente egyszer jelenik meg. A benne olvasható sok érdekes írásból most csak kettőt emelek ki. Rövid írásában Norman Langerak a lap főszerkesztője elmondja, hogy a helsinkii egyetemisták először 2011-ban, majd 2012-ben is megemlékeztek a kihalt uráli nyelvekről. Mégpedig szeptember 20-án. A nap kiválasztását az motiválta, hogy ezen a napon hunyt el Klavgyija Plotnyikova az utolsó kamassz asszony. (A kamassz nyelv a szamojéd nyelvek déli csoportjához tartozott.)

A másik írásban a MAFUN<sup>11</sup> X. kongresszusáról (Szaransk, 2011. augusztus 1–3.) számol be Sampsa Holopainen. Idézet a cikkből: „A magyarok passzivitásuk miatt nem képviseltetik magukat a szövetség vezetőségében, bár Holopainen és Langerak a kongresszus előtt megpróbálta (eredménytelenül) aktivizálni az általuk ismert, finnugor tanulmányokat folytató magyar diákokat. Fontos feladat, hogy bevonjuk a magyarokat a MAFUN együttműködésbe, és nem tétünk le arról, hogy a magyarok képviseltessek magukat a MAFUN vezetőségében.” Megnéztem a MAFUN honlapját ([www.mafun.info](http://www.mafun.info)) és azt találtam, hogy 2013 és 2015 között Holopainen az elnök, de a vezetőségnek továbbra sincs magyar tagja. Hihetetlen és felháborító! Tenni kell valamit a helyzet korrigálása érdekében.

\* \* \*

Dr. Erdélyi István főszerkesztő elküldte nekem az *Eleink. Magyar Őstörténet* c. folyóirat XII. évfolyam 2. számát. A lapot a Magyar Őstörténeti Munkaközösség Egyesület szerkeszti és a Napkút Kiadó adja ki. Ez a szám a Szerencsejáték Zrt. anyagi segítségével jelenhetett meg. Úgy gondolom, hogy a magyar Őstörténet kutatása ma nem tartozik e legjobban preferált tudományterületek közé. Szükség van tehát olyanokra, akik lelkesedsébből, nem pedig az anyagi haszon reményében művelik ezt a szakterületet. A lapnak ez a száma több érdekes írást is tartalmaz, pl. a bölcsőtől, vagy a magyar nyelv alán elemeiről. Czeglédi Katalin *A magyar őstörténet és a nyelv* c. cikke azonban a tudományosság minimumával sem dicsekedhet, a szerzőnek szemmel láthatólag halvány fogalma sincs az etimológiai kutatás tudományos módszeréről, hetet-havat összehord, bármit bármiből levezet, és úgy szlamozik a legkülönbözőbb nyelvek között, hogy egy profi szíó is megirigyelhetné. A folyóirat utolsó oldalán a szerkesztőség ugyan óvatosan elhatárolódik a szerzőktől: „Az egyes szerzők véleménye nem feltétlenül egyezik meg a szerkesztőkével, a felelősség minden vonatkozásban a szerzőket terheli.” Ezt a cikket ennek ellenére sem lett volna szabad közölni, mert pont az ilyen cikkek miatt néznek egyesek gyanakodva az Őstörténeti tárgyú publikációkra, ezért nincs a magyar Őstörténet kutatásának presztízse.

✱

Csúcs Sándor

<sup>11</sup> A MAFUN a Finnugor Népek Ifjúsági Szövetsége.

## KRÓNIKA

### Rokon Népek Napja Budapesten

A Reguly Társaság a Magyar–Észt Társasággal közösen 2013. október 18-án tartotta hagyományos Rokon Népek Napi ünnepségét. A Nyelvtudományi Intézet földszinti előadótermét péntek délutánra teljesen megtöltötték az érdeklődők. Az eseményen a Karjalai Rádió és Televízió munkatársait köszönthettük, akik addigra már otthonosan mozogtak Budapesten, hiszen előtte háromnapos intenzív kurzuson vettek részt az ELTE hallgatóit a vepsze nyelv és kultúra rejtelmeibe. Ennek a kurzusnak az ünnepi zárásaként mutattak be két filmet a vendégek, Maria Filatova, Larisza Csirkova és Vlagyimir Szlavov. Az ünnepségen a filmek rendezője és operatőre, Vlagyimir Szlavov beszélt a filmek születéséről és a forgatási körülményekről.

Az első film címe *Állatok a vepsze mitológiában* (Živatad vepszläiziden elos, 2008. 17'05 perc). A film alapja Irina Vinokurova néprajzkutató könyve volt, aki az állatokkal kapcsolatos hiedelmeket gyűjtötte össze. A forgatócsoport célja az volt, hogy tisztán vepsze nyelvű filmet alkossanak, ezért különös gonddal keresték meg a helyszíneket és a nyilatkozó személyeket, akik szívesen idézték fel régi vadászélményeiket, vagy osztották meg a nézőkkel a tehénfejés etikájával kapcsolatos ismereteiket. Az alkotók az állatokat is igyekeztek természetesen közegükben kameravégre kapni, ami a medve kivételével sikerült is. A legtöbb előkészítéssel és fagyoskodással a fajdkakasok dürrögésének megörökítése járt – tudtuk meg a rendező beszámolójából.

A másik film *A vepsze ház élete* (Vepszläizen kodin südäin, 2012. 37 perc) a hagyományos vepsze építkezési módokkal ismertette meg a nézőt. A különböző vepsze csoportok eltérő szerkezetű településeket alakítottak ki. A középső és déli vepszék házai szétszórtnak állnak egy-egy kis folyó vagy patak partján, magas domb- vagy hegytetőn. Az északi vepszék házai viszont az út két szélére épültek, homlokzatukkal az út felé. Karjalában tágas, többszintes házakat építettek. A minta Szentpétervár volt, akik oda jártak dolgozni, ellesték az építési módokat. A távolabb élő vepszék házai sokkal kisebbek. A lakóházat és a gazdasági épületeket egy tető alá építették, hogy a nagy hidegben a gazdaszónynak ne kelljen kimennie a hóba, amikor az állatokat eteti. A kemence többfunkciós volt, nemcsak sütésre, főzésre, fűtésre használták, hanem fekhelyül is szolgált. A vepsze férfiak mind egyes mesteremberek voltak: a mondás szerint baltával a derekukon születtek, nemcsak a házakat ácsolták, és díszítették, hanem a használati eszközöket is ők készítették.

A filmek forgatókönyvét és az összekötő szöveget Larisza Csirkova írta. A vepsze nyelvű filmeket magyar felirat tette a közönség számára érthetővé. A fordítást Natalia Bolotova és tanítványai készítették. Natalia ötlete volt az is, hogy bemutassuk a filmeket Magyarországon, így neki köszönhetjük az októberi Vepsze Na-

pok megvalósulását is. A vendégek budapesti tartózkodásának költségeit a Finnugor Világkongresszus Magyar Nemzeti Szervezete állta, az EMMI és az NKA támogatásával.

Az összejövettel végén kötetlen beszélgetés keretében a résztvevők nemcsak a vendégekkel ismerkedhettek meg közelebbről, hanem közben különféle édes és sós palacsintákat, pirogokat, bogyóleveket kóstolhattak, a hagyományos vepsze könyv- és remekait.

A fesztélt tempójú programba az is belefért, hogy a vendégek saját újukat is dokumentálják. Az operatőr, Vlagyimir Szlavov mindenütt ott volt kamerájával. Larisza és Marina pedig több riportot készített, vepsze, finn és orosz nyelven, melyeket a karjalai rádióban és televízióban mutattak be hazatérésük után. Egy összeállítás az internetre is felkerült: <https://www.youtube.com/watch?v=MDWB9Cb58OE>

Csepregi Márta

✱

### Mordvin konferencia Párizsban

2013. november 14–16. között Eva Toulouse a Keleti Nyelvek és Civilizációk Nemzeti Intézetében (INALCO) Párizsban *Journées mordves* címen rendezett konferenciát. Az utóbbi néhány évben egyre több olyan nemzetközi rendezvényen vettem részt, amelyen az előadók anyanyelvükön beszélhettek (például az idén tavasszal Észtországban a Wiedemann-konferencián lív nyelvű előadást is hallhattunk). A programban is meghirdették, hogy a konferencia nyelvei az erza, a moksza, az orosz, az észti és az angol. Az előadásokat franciára és – amennyiben nem oroszul hangzottak el – oroszra fordították. A mordóviai résztvevők, hasonlóan az Észtországban élő erzákhöz és moksákhöz, többnyire anyanyelvükön adtak elő. Magyarországot Maticsák Sándor és Pusztay János képviselte. Előbbi magyarul adott elő orosz nyelvű prezentációval, utóbbi oroszul adott elő.

A program november 14-én este a naiv-etnofuturista Jurij Dyrin erza festőművész kiállításának megnyitójával kezdődött.

15-én és 16-án összesen 16 előadás hangzott el, amelyek témaköre változatos volt: a mordvin autonómia kialakulásától (Vlagyimir Abramov, Szaranszk) a nyelvi helyzeten át (Ivan Kuzmin, Szaranszk; Alekszandr Ucevatkin, Szaranszk; Ljubov Gurjanova, Szaranszk; Jack Rueter, Helsinki; Natalia Abroszimova, Tallinn; Maticsák Sándor, Pusztay János) a népköltészetig és folklórig (Natalia Jermakova, Tartu; Taive Särg, Tartu; Nyina Jurcsenkova, Szaranszk), az irodalomig (Valentyina Misanyina, Szaranszk; Jurij Antonov, Tallinn), színházig (Igor

Zubov, Szaranszk) és képzőművészeti (Jurij Dyrin, Szaranszk) az élet számos területét felölelte.

A mordvin résztvevők előadásai szakemberek számára sok újdonságot nem tartalmaztak ugyan, de a témában kevésbé járatos hallgatók számos értékes információhoz jutottak. Tanulságos volt Maticsák Sándor előadása, aki áttekintette a mordvin irodalmi nyelv kialakulásának előtörténetét és fontosabb szakaszait. Jack Rueter, aki most éppen Helsinkiben dolgozik, erza nyelvű előadásában a mordvin és egyéb finnugor/szamojéd adatbázisokról nyújtott áttekintést. Pusztay János élénk és hosszan tartó vitát kiváltó előadásában a nyelvfejlesztésről, az anyanyelv használati köre kiszélesítésének szükségességéről, az anyanyelvű oktatás bevezetésének fontosságáról beszélt, s bemutatta az erza és moksa nyelvű iskolai terminológia-alkotás eredményeit, hiányosságait.

Kísérő programként mind a mordóviai, mind az észtországi mordvinok kórusként is felléptek, s többnyire szép népdal-összeállításokat adtak elő. A dalok közé, sajnos, becsúsztak orosz motívumúak is, amelyeket eredeti mordvin énekeként jelentettek be. Folyik a kulturális agymosás, ha már – egyébként a mordvin siratokat kutató – szakember sem tud különbséget tenni eredeti népdal és idegen mintára megalkotott nóta között.

Ez nem az első – s remélhetőleg nem is az utolsó – finnugor témájú rendezvény Párizsban, amelyet Eva Toulouze, szakmánk sokoldalú francia nagykövete rendezett. Valamennyien csak hálások lehetünk neki azért, hogy a finnugor világtól oly távol eső, de egyre multikulturálisabbá váló országban közös Európánknak egy, a külvilág számára ismeretlen szegmensét bemutattja.

✱

## Hírek

2013. november 18. és december 10. között tekinthető meg az észti *Reti Sak*s különleges hangulatú, szuggesztív grafikáiból összeállított kiállítás a győri Petőfi Sándor Művelődési Házban (Árpád utca 44.).

A Kínától Portugálián át Kanadáig számos országban, közel három évtizede kiállító grafikusművész nevét leginkább a nemzetközi kisgrafikai fesztiválokon aratott sikerek tették ismertté. Nagyméretű, sajátosan borongós hangulatú figurális művei mellett kisebb, absztrakt, mélynyomású technikával készült sorozatokat is alkot, illetve könyvillusztrációval is foglalkozik. (forrás: <http://www.petofiporta.hu>)

December 1. és 15. között a környezettudatosság jegyében rendezett *Zöldág Nemzetközi Öko-design Kiállítás*-on – dán és magyar művészek munkái mellett – kortárs észti formatervezők alkotásaival is találkozhatunk a Klebelsberg Kultúr-kúriában (Bp. II., Templom u. 2–10.).

December 15-én 17 órakor *Kauneimmat joululaulut* címmel karácsonyi éneklést szervez a Kalevala Baráti Kör, idén immár tizedik alkalommal. A Lauluoutsen énekegyüttes – Pap Kinga Marjatta vezetésével – a budahegyvidéki evangélikus templomban (Bp. XII., Kék Golyó u. 17.) ad ízelítőt a legszebb finn karácsonyi dalokból.

December 31-ig **tart nyitva a Petőfi Irodalmi Múzeum** (Bp. V., Károlyi Mihály u. 16.) *Mese itt, mese ott* című kiállítása, amelyen magyar és észti gyermekkönyv-illusztrátorok munkái láthatók.

2014. február 28-ig látogatható a cARTc space and projects of contemporary art *Kölcsönhatás – Interaction* című nemzetközi csoportos kiállítása a budafoki AQB-ben (Bp. XXII., Nagytétényi út 48–50.).

A cARTc céljai közé tartozik egy olyan platform megteremtése, mely lehetőséget ad a nemzetközi párbeszédre, jelen esetben négy ország művészeinek bevonásával: az észti *Maarit Murka* és *Kaido Ole* mellett két-két alkotót hívtak Litvániából, Lettországból és Magyarországról is, akik installációkkal, festményekkel, rajzokkal és grafikákkal mutatkoznak be.

Összeállította: Falk Nóra

✱

## Mutatvány az uráli nyelvekből

Ez a néhány oldalas nyelvi anyag az Észtországbán kiadott *Uurali keelten sõnastik* (= Az uráli nyelvek szójegyzéke) c. kötetből származik, amelyet Könyvsarok c. rovatunkban mutatok be olvasóinknak. A nyelvek elnevezését természetesen magyarul közlöm, de a nyelvek sorrendjén, a nyelvi anyagon és az írásmódon nem, vagy csak minimális mértékben változtattam. *A szerk.*

*Mi a neved? Hogy hívják?**Nem hallak téged.*

|            |                          |            |                         |
|------------|--------------------------|------------|-------------------------|
| észt       | Mis su nimi on?          | észt       | Ma ei kuule sind.       |
| vót        | Kui sinu nimi on?        | vót        | Miä en kuulõ sinnua.    |
| võru       | Kuis su nimi oll?        | võru       | Kuulõ-i ma'.            |
| lív        | Mis um sin nim?          | lív        | Ma äb kũ sinda.         |
| izsór      | Kui sinnua kutsudaa?     | izsór      | Miä en kuule sinnua.    |
| finn       | Mikä sinun nimesi on?    | finn       | En kuule sinua.         |
| karjalai   | Mibo on sinun nimi?      | karjalai   | En kuule sinuu.         |
| vepsze     | Kut sindai kuctas?       | vepsze     | En kule sindai.         |
| lapp       | Mii du namma lea?        | lapp       | Mun in gula maid don    |
| erza       | Кода тонтъ леметь?       |            | hålat / humat.          |
| moksa      | Кода тонъ лемце?         | erza       | Мон тонтъ а марян.      |
| mezei mari | Кузе лүмет?              | moksa      | Мон аф кульхте тонь.    |
| hegyi mari | Кыце Тәмдән лымдә?       | mezei mari | Мый тыйым ом кол.       |
| komi       | Мый тәнад нимыд?         | hegyi mari | Шым кол мам келесйшдә.  |
| udmurt     | Кызы тынад нимыд?        | komi       | Ме тәнö ог кыв.         |
| hanti      | Нӓӓ нӓмен муй?           | udmurt     | Мон тонӓ уг кылйськы.   |
| manysi     | Нӓӓ намын маныр?         | hanti      | Ма наӓн аӓтх хулсӓм.    |
| magyar     | Mi a neved? Hogy hívják? | manysi     | Ам наӓын ат хұлылум.    |
| nyenyec    | Пыдар нюмл ӓамге?        | magyar     | Nem jól hallak.         |
|            |                          | nyenyec    | Мань сит нидм' намдор". |

*Jelzõs szerkezetek: két férfi**édes méz*

|            |                        |                        |
|------------|------------------------|------------------------|
| észt       | kaks meest             | magus mesi             |
| vót        | kahsi meessä           | makkea mesi            |
| võru       | kats' miist            | makus mesi             |
| lív        | kakš mīeztõ            | magdi mež              |
| izsór      | kaks miist             | makkia mesi            |
| finn       | kaksi miestä           | makea hunaja           |
| karjalai   | kaksi miestä           | magei mezi             |
| vepsze     | kakš mužikad           | maged mezi             |
| lapp       | guokte albmá / dievddu | njálgga honnet ~miehta |
| erza       | кавто цӓраг            | ламбамо медь           |
| moksa      | кафга алят             | ламбама медь           |
| mezei mari | кок пӓрьен             | шере муй               |
| hegyi mari | кок мары               | муйӓн муй              |
| komi       | кык мужичӓй            | юмов ма                |
| udmurt     | кык воргорон           | гольтрес чечы          |
| hanti      | кӓт ху                 | ӓплӓӓ мав              |
| manysi     | кит хум                | саккарыӓ маг           |
| magyar     | két férfi              | édes méz               |
| nyenyec    | сидя хасаваха'         | ӓамнялада мӓд          |

*Évszakok: tavasszal – nyáron – ősszel – télén*

|          |            |          |            |            |
|----------|------------|----------|------------|------------|
| észt     | kevadel    | suvel    | sügisel    | talvel     |
| vót      | tševäällä  | tšezällä | sütsüzüllä | talvõlla   |
| võru     | keväjä     | suvvõ    | sügüse     | talvõ aigu |
| lív      | kieväd     | sõvvõ    | sigžõ      | tallõ      |
| izsór    | keväällä ~ | kezääl   | süksül     | talvel     |
| finn     | keväjäst   |          |            |            |
| karjalai | keväällä   | kesällä  | syksyllä   | talvella   |
| vepsze   | keviäl     | kezäl    | sügüzül    | talvel     |
| lapp     | kevâdel    | kezel    | sügüzel    | tal'vel    |
| erza     | giddat     | geassit  | čakčat     | dálvit     |
| moksa    | тунда      | кизна    | сӓксня     | тельня     |
| mezei    | тунда      | кизонда  | сӓксенда   | тялонда    |
| mari     | шошым      | кенежым  | шыжым      | телым      |
| hegyi    | шошым      |          | кӓнгйжым   | телйм      |
| mari     |            |          |            |            |
| komi     | тулысын    | гожӓмын  | арын       | тӓлын      |
| udmurt   | тулыс      | гужем    | сйзыйл     | толатӓ     |
| hanti    | товийӓн    | луӓӓн    | сусӓн      | талӓӓ      |
| manysi   | туяг       | туи      | таквсы     | тӓлы       |
| magyar   | tavasszal  | nyáron   | ősszel     | télen      |
| nyenyec  | нара'      | та'      | ӓӓрӓ'      | сыра'      |

## Kérdő szavak: Ki?

Mi?

|            |           |            |
|------------|-----------|------------|
| észť       | Kes?      | Mis?       |
| vót        | Tšen?     | Mii? Mikä? |
| võru       | Kiä?      | Mis? Mi?   |
| lív        | Kis?      | Mis?       |
| izsór      | Ken?      | Migä?      |
| finn       | Kuka,     | Mikä?      |
| karjalai   | Ken? Ket? | Mi? Mit?   |
| vepsze     | Ken?      | Mi?        |
| lapp       | Gii?      | Mii?       |
| erza       | Kie?      | Meze?      |
| moksa      | Kie?      | Meze?      |
| mezei mari | Kõ?       | Mo?        |
| hegyi mari | Kü?       | Ma?        |
| komi       | Kod?      | Mый?       |
| udmurt     | Kin?      | Ma? Map?   |
| hanti      | Xuy?      | Муй?       |
| manysi     | Хонха?    | Маныр?     |
| magyar     | Хотьюг?   |            |
| nyenyec    | Ki?       | Mi?        |
|            | Хибя?     | Җамгэ?     |

A nyelvrokonságot illusztráló szavak. (*Dólt betűvel* szedtük azokat a szavakat, amelyek etimológiailag nem tartoznak a többihez.)

|          |              |              |               |        |                |                  |
|----------|--------------|--------------|---------------|--------|----------------|------------------|
| észť     | vesi         | kala         | süda          | silm   | puu            | nool             |
| vót      | vesi         | kala         | südä          | silmä  | puu            | <i>stre/ka</i>   |
| võru     | vesi         | kala         | süä           | silm   | puu            | nuul'            |
| lív      | vež          | kalä         | sidäm         | silmä  | pū             | nūol             |
| izsór    | vezi         | kala         | süän          | silmä  | puu            | nooli            |
| finn     | vesi         | kala         | sydän         | silmä  | puu            | nuoli            |
| karjalai | vezi         | kala         | süväin        | silmü  | puu            | nūoli            |
| vepsze   | vezi         | kala         | südäin        | silm   | pu ~           | nol              |
|          |              |              |               |        | <i>mečaine</i> |                  |
| lapp     | <i>čahci</i> | guolli       | <i>váibmu</i> | čalbmi | <i>muorra</i>  | njuolla          |
| erza     | ведь         | кал          | седей         | сельме | <i>чувто</i>   | нал              |
| moksa    | ведь         | кал          | седи          | сельме | <i>иуфта</i>   | нал              |
| mezei    | вуд          | кол          | шум           | шинча  | пушенте        | нӧлӧ <i>ники</i> |
| mari     |              |              |               |        |                |                  |
| hegyi    | вӱд          | кол          | шум           | сынзä  | пӱшангӱ        | <i>ники</i>      |
| mari     |              |              |               |        |                |                  |
| komi     | ва           | <i>черы</i>  | сьӧлӧм        | син    | пу             | ньӧв, ньӧл       |
| udmurt   | ву           | <i>чорыг</i> | сюлэм         | син    | писпу          | ньӧл             |
| hanti    | <i>йицк</i>  | хул          | сам           | сэм    | <i>юх</i>      | нюл              |
| manysi   | вит          | хул          | сым           | сам    | <i>йиив</i>    | нял              |
| magyar   | víz          | hal          | szív          | szem   | fa             | nyűl             |
| nyenyec  | и"           | халя         | сей           | сэв    | пя             | <i>мунг</i>      |